

Päiväkotien ja poliisin välinen yhteistyö lasta koskevissa rikosasioissa

Sari Rantala & Laura Vanharanta

6/2022

TIIVISTELMÄ

Sari Rantala & Laura Vanharanta: Päiväkotien ja poliisin välinen yhteistyö lasta koskevissa rikosasioissa

Opinnäytetyön muoto: Tutkimuksellinen opinnäytetyö

Julkisuusaste: Julkinen

Ohjaaja: Jari Hyyti ja Anna Tammisalo

Tutkinto: Poliisi (AMK)

Tutkimuksen tarkoituksena on selvittää päiväkotihenkilöstön ja poliisin velvollisuuksia ja toimenpiteitä päiväkotikiikaiseen lapseen kohdistuneissa rikosepäilyissä. Kvantitatiivisen tutkimuksen kautta selvitetään, millä tasolla päiväkotihenkilöstö kokee, että heidän tietoutensa ja koulutuksensa ovat lapsiin kohdistuvien rikosepäilyjen kohdalla. Lisäksi selvitetään, minkälainen kynnys päiväkotihenkilöstöllä on ottaa yhteyttä poliisiin ja kuinka he kokevat poliisin yhteistyökumppanina. Opinnäytetyö toteutetaan täysin julkisena.

Teorian avulla tutkitaan sitä, milloin päiväkotihenkilöstö tekee lastensuojeluilmoituksen lastensuojeluviranomaisille ja milloin laki velvoittaa heitä olemaan suoraan yhteydessä poliisiin. Lastensuojeluilmoitus tulee tehdä kuitenkin myös niissä tapauksissa, kun rikosilmoitus tehdään. Lapsia koskevissa asioissa lastensuojelulaki tuo pohjan toiminnalle ja lapsen etu menee kaiken edelle. Viranomaisyhteistyössä korostuvat entistä enemmän niin edunvalvonnan, viestinnän kuin asioiden oikea-aikaisen hoitamisen merkitykset.

Tutkimustulosten perusteella todetaan, että päiväkotihenkilöstön lisäkoulutus ja käytännön ohjeistus olisi tarpeen lapseen kohdistuviin rikosepäilyihin liittyen. Koska päiväkotihenkilöstöllä on virkansa puolesta lain tuoma ilmoitusvelvollisuus, ei ilmoituksia voi tehdä nimettömänä, mikä kuormittaa työntekijöitä ja nostaa kynnyistä tehdä ilmoitus. Päiväkotihenkilöstön on tehtävä ilmoitus, kun huoli lapsen hyvinvoinnista herää. Sosiaaliviranomaisten vastuulle jää selvittää lastensuojelullisten tarpeiden kartoitus ja poliisille jää mahdollinen esitutkinta.

Sivumäärä: 51

Tarkastuskuukausi ja vuosi: Toukokuu 2022

Avainsanat: edunvalvonta, ilmoitusvelvollisuus, kvantitatiivinen tutkimus, lapsen etu, lastensuojelu, lastensuojelulaki, poliisi, päiväkotiki, varhaiskasvatus, varhaiskasvatuslaki, viranomaisyhteistyö

REFERAT

Sari Rantala & Laura Vanharanta: Päiväkotien ja poliisin välinen yhteistyö lasta koskevista rikosasioissa

Lärdomsprovets form: Vetenskapligt lärdomsprov

Offentlighetsgrad: Offentlig

Handledare: Jari Hyyti och Anna Tammissalo

Examen: Poliisi (AMK)

Syftet med denna forskning är att utreda skyldigheter och åtgärder som daghemspersonalen och polisen har angående barn i daghemsålder som misstänks ha blivit utsatta för brott. Med kvantitativ forskning undersöks hurudan kännedom och skolning daghemspersonalen tycker att de har fått om misstänkta brott mot barn. Dessutom är syftet att utreda, hurudan tröskel daghemspersonalen har att kontakta polisen och hur de upplever samarbetet med polisen. Lärdomsprovet genomförs offentligt.

Med hjälp av teorin undersöks när daghemspersonalen gör barnskyddsanmälan till barnskyddsmyndigheten och när lagen ålägger att de skall direkt kontakta polisen. Barnskyddsanmälan bör alltid göras också i de fall man gör en brottsanmälan. Barnskyddslagen ger grunden för actionen och barnets fördel går före allt annat. I myndighetssamarbete understryks allt mera intressebevakning, kommunikation och att allt som bör göras, görs rättidigt.

I resultatet framkommer att vidare skolning och information skulle behövas angående barn som misstänkts ha blivit utsatta för brott. För att daghemspersonalen på grund av sin tjänst har skyldighet att göra en barnskyddsanmälan, kan de inte göra de anonymt, vilket belastar de anställda och höjer tröskeln att göra anmälningen. Daghemspersonalen är tvungen att göra en barnskyddsanmälan då man känner bekymmer för barnet. Socialmyndigheten har som ansvar att utreda om barnet är i behov av barnskyddsliga åtgärder och polisen ansvarar om den möjliga förundersökningen.

Sidantal: 51

Månad och år då granskningen skett: Maj 2022

Nyckelord: intressebevakning, anmälningsskyldighet, kvantitativ undersökning, barnets fördel, barnskydd, barnskyddslagen, polis, daghem, småbarnspedagogik, lag om småbarnspedagogik, myndighetssamarbete

SISÄLLYS

1 JOHDANTO	5
1.1 Opinnäytetyön aihe ja tavoitteet.....	5
1.2 Työn rajaaminen ja tutkimuskysymykset.....	6
1.3 Teoreettinen viitekehys.....	6
1.4 Tutkimuksen toteutus	7
1.5 Tutkimuksen yleistettävyys	9
2 LASTENSUOJELU JA LASTENSUOJELULAKI.....	10
2.1 Lastensuojelun periaatteet ja tavoitteet.....	10
2.1.1 Lapsen etu edellä.....	11
2.1.2 Lapsen huostaanotto ja huostaanoton vaikutus esitutkintaan.....	12
3 LAPSEEN KOHDISTUNUT RIKOSEPÄILY — ILMOITUSVELVOLLISUUS.....	12
3.1 Milloin laki velvoittaa tekemään ilmoituksen sosiaalitoimeen	13
3.2 Milloin laki velvoittaa tekemään ilmoituksen poliisille	14
3.2.1 Pahoinpitelyn ja lievän pahoinpitelyn erot.....	14
3.3 Poliisin ilmoitusvelvollisuus.....	15
3.4 Lastensuojeluilmoitusten määrä vuonna 2020.....	15
4 VIRANOMAISYHTEISTYÖ	16
4.1 Poliisin ja syyttäjän välinen yhteistyö	17
4.2 Viranomaisyhteistyö ennalta estävän toiminnan näkökulmasta.....	17
5 VARHAISKASVATUSTA KOSKEVAT SALASSAPITOSÄÄNNÖKSET	18
6 EDUNVALVONTA JA PUHEVALTA LAPSEN KUULEMISESSA	19
6.1 Lapsen puhevallan käyttö	20
6.2 Lapsen kuuleminen ja lapsen mielipiteen selvittäminen	20
6.3 Lapsen kuulemisen erityispiirteitä	21
7 LAPSEEN KOHDISTUVAT RIKOKSET	22
7.1 Alle 18-vuotiaisiin kohdistuvat rikokset yleisen syytteen alaisia.....	22
7.2 Päiväkoti-ikäiseen kohdistunut rikosepäily — täytettävä rikosilmoituslomake	23

7.2.1 Poliisin tekemä esiselvitys ja asianosaisten kuuleminen päiväkotihenkilöstön näkökulmasta	24
7.3 Perhe- ja lähisuhdeväkivallan alle 10-vuotiaat uhrin	25
7.4 Avioero- ja adoptioperheen riskit	26
7.5 Lapsen oikeudet erotilanteessa	27
7.6 Yhteishuoltajuus ja yksinhuoltajuus	28
7.7 Vanhempia erotilanteessa tukeva taho	28
7.8 Adoptio	29
8 TUTKIMUSTULOKSET	30
8.1 Tutkimuskysymysten tulokset teoriapohjan kautta	30
8.2 Kyselylomakkeella saadut vastaukset.....	32
9 JOHTOPÄÄTÖKSET	37
9.1 Yleistä kyselylomakkeen tuloksista	37
9.2 Henkilöstön virkaikä suhteessa henkilön saamaan koulutukseen	38
9.3 Poliisin antama koulutus lasta koskevissa rikosepäilyissä	39
9.4 Päiväkotien toimintaohjeiden selkeys ja löydettävyyys työpaikoilla	39
9.5 Päiväkotihenkilöstön toimenpiteet lasta koskevissa rikosepäilyissä	40
9.6 Lapsen kuuleminen päiväkodissa	41
9.7 Yhteistyö poliisin kanssa.....	41
9.8 Tutkimuksen luotettavuus ja eettisyys.....	42
9.9 Päätelmiä ja jatkotutkimusaiheita	43
LÄHTEET	45
Liite 1: Kyselylomake	49

1 JOHDANTO

1.1 Opinnäytetyön aihe ja tavoitteet

Lasten hyvinvointi sekä oikeus turvalliseen kasvuympäristöön ja tasapainoiseen kehitykseen ovat tärkeitä ja ajankohtaisia asioita. Kehitystyö lasten oikeuksien toteutumiseksi on jatkuvaa. Tässä opinnäytetyössä syvennytään tutkimaan päiväkotien ja poliisin välistä yhteistyötä, kun huoli päiväkotikäiseen lapseen kohdistuneesta rikosepäilystä herää. Laadukkaan pedagogisen varhaiskasvatuksen merkitys, tuloksellisuus ja vaikuttavuus on todettu monissa kansainvälisissä tutkimuksissa (Heinonen ym. 2016, 9). Päiväkodit varhaiskasvatuksen toimijoina ovat siis äärimmäisen tärkeitä tekijöitä lasta koskevissa asioissa. Niin ikään Euroopan unioni, OECD, Maailmanpankki ja YK:n lapsen oikeuksien komitea korostavat lasten oikeuksia laadukkaaseen varhaiskasvatukseen, oppimiseen ja hyvinvointiin (Heinonen ym. 2016, 9). Aiheen tärkeys sekä lain antama velvoite varhaiskasvatuksen toimijoille poliisille tehtävästä ilmoituksesta antoivat sysäyksen tälle opinnäytetyölle.

Lapset ovat aihealueena täysin oma ja laaja kokonaisuutensa, kun on kyse poliisin työtehtävistä. Lasten oikeuksien pohjalla heidän oikeusturvansa toteutumiseksi on paljon lakeja ja määräyksiä, jotka poliisin on tiedettävä hoitaessaan työtehtäviä, joissa osallisena on alle 18-vuotias. Kaikki työskentely yhteistyössä muiden viranomaisten kanssa pohjautuu siihen, että lapsen etu toteutuu prosessin kaikissa vaiheissa.

Satu Rantaeskola on todennut kirjassaan *Rikos ja rikosprosessi*, että lapsen erityisyyden huomiointia ei voi liiaksi korostaa lapsiin kohdistuvien toimenpiteiden yhteydessä. Lapsi on ikänsä puolesta rikoksen uhrina erityisen haavoittuvainen. Lapsen kohtaaminen edellyttää kaikissa tilanteissa erityistä arviointia siitä, miten lapsi pystyy käsittelemään asiaa ja miten häntä pystyttäisiin parhaalla mahdollisella tavalla auttamaan ja tukemaan rikosprosessissa. (Rantaeskola 2019, 137.)

Opinnäytetyön tavoitteena on selvittää tieteellisiä lähteitä käyttäen, miten lait ja määräykset ohjaavat niin varhaiskasvatuksen kuin poliisin toimintaa, kun lapseen kohdistunut rikosepäily herää. Varhaiskasvatustilanteissa ja varhaiskasvatuksen sisältöjä ohjaavassa asiakirjassa sekä varhaiskasvatussuunnitelman perusteissa on vahvoja vaatimuksia varhaiskasvatuksen järjestäjälle ja varhaiskasvatuksessa toimivalle henkilöstölle siitä, miten laadukas varhaiskasvatusta toteutetaan. (Heinonen ym. 2016, 9.)

Opinnäytetyössä käsitellään varhaiskasvatuksen toimijoiden ja poliisin velvollisuuksia, lapsiin kohdistuvia rikoksia sekä viranomaisten välistä yhteistyötä aihealueen ympärillä. Lisäksi tutkitaan, kuinka varhaiskasvatuksen toimijat eli päiväkotihenkilöstö kokee aihealueen, minkälaisen koulutuksen he ovat tähän saaneet ja miten he mieltävät poliisin kanssa tehtävän yhteistyön. Selvitetään myös, onko päiväkotihenkilöstön helppo lähestyä poliisia vai koetaanko pienemmäksi kynnykseksi

ottaa yhteyttä sosiaalipuolelle, vaikka velvoite olisi olla suoraan yhteydessä poliisiin. Saatujen tutkimustulosten pohjalta voi syntyä tarve kehittää päiväkotien henkilökunnan koulutusta asian tiimoilta.

1.2 Työn rajaaminen ja tutkimuskysymykset

Työssä keskityttiin lasten osalta päiväkotikäisiin lapsiin eli 0–6-vuotiaisiin. Varhaiskasvatuksen osalta rajattiin työ koskemaan päiväkotihenkilöstöä, joka työskentelee päiväkodissa olevien lasten kanssa. Tarkoituksena on tutkia, kuinka päiväkotihenkilöstö mieltää oman ja poliisin välisen yhteistyön lasta koskevissa rikosasioissa. Laki määrittää varhaiskasvatuksen toimintamuodoiksi joko kunnan tai yksityisen palveluntuottajan järjestämän päiväkotitoiminnan, perhepäivähoitotoiminnan tai avoimen varhaiskasvatustoiminnan (varhaiskasvatuslaki 1:1 §). Lakipohjan kautta työ käsittää siis niin yksityistä kuin julkista päivähoitoa, mutta tehty tutkimus kohdennettiin vain julkisiin päiväkoiteihin. Päiväkodeiksi valikoitiin neljä eri päiväkotia eri puolilta eteläistä Suomea. Rikosprosessin näkökulmasta katsoen työssä pysytään esiselvityksen sekä esitutkinnan sisällä.

Tutkimuskysymyksinä opinnäytetyössä ovat:

1. *Kuinka laki velvoittaa varhaiskasvatushenkilöstöä toimimaan, kun herää epäily lapsen kohdistuneesta rikoksesta?*
2. *Mitä lastensuojelulaki linjaa lapsen oikeuksista?*
3. *Minkälaisena päiväkotihenkilöstö kokee saamansa koulutuksen lapsiin kohdistuneiden rikos-epäilyjen suhteen ja miten he kokevat poliisin kanssa tehdyn yhteistyön?*

1.3 Teorettinen viitekehys

Opinnäytetyön tietoperustana käytetään oikeuslähteitä kuten lakia ja hallituksen esityksiä. Lähteinä käytetään myös aiheeseen liittyvää tietokirjallisuutta, Poliisihallituksen ohjeistuksia ja muita tieteellisiä töitä. Työmme viitekehystenä on keskittyä päiväkodin henkilökunnan velvollisuuksiin ja toimenpiteisiin sekä poliisin toimintaan lapsi esitutkinnassa -lähtöisesti silloin kun päiväkotikäisiin lapsiin kohdistuu rikosepäilyjä. Kehykseen sisältyy oleellisena osana päiväkodin henkilökunnan sekä poliisin välinen yhteistyö edellä mainitussa asiayhteydessä.

Lastensuojelulaki antaa pohjaa lasten oikeuksille heidän hyvinvoinnistaan ja tarpeistaan. Lastensuojelulain pohjalta saadaan myös sosiaalityön toiminnan kehys ja vastualueet lapsen edun toteutumisesta. Lastensuojelulaista tulee myös säännökset ilmoitusvelvollisuudesta lastensuojelullisesta näkökulmasta sekä siitä kun lapsi on ollut rikoksen kohteena.

Alaikäisen ollessa kyseessä ovat puhevallan ja edunvalvonnan asiat myös oleellisia. Lähtökohtaisesti lapsen virallinen huoltaja edustaa lasta tätä koskevissa asioissa sekä käyttää puhevaltaa

(Saastamoinen 2008, 69–70). Mia Tuomisen (2014) työstämän raportin *Lapsen edunvalvonta esitutkinnan näkökulmasta* avulla pureudutaan syvemmin lapsen edunvalvontaprosessiin sekä lastensuojeluprosessiin mahdollisine huostaanottoineen esitutkinnan aikana. Myös Terveiden ja hyvinvoinnin laitoksen lastensuojelun käsikirjasta (2021) saadaan materiaalia huostaanoton käsittelyyn. Opinnäytetyössä käsitellään puhevaltaa ja edunvalvontaa myös niissä tapauksissa, joissa huoltajat ovat rikoksesta epäiltyjä tai muutoin kykenemättömiä edustamaan lastaan.

Opinnäytetyössä avataan rikoslaista ne pykälät, jotka kohdistuvat lapseen, ja selitetään, mitä ne tarkoittavat ilmoitusvelvollisuuden näkökulmasta. Toisin sanoen kuvataan, minkälaisissa tapauksissa päiväkotihenkilöstö voi olla yhteydessä sosiaaliviranomaiseen ja milloin laki velvoittaa heidät olemaan yhteydessä suoraan poliisiin.

Poliisihallituksen ohjeesta POL-2019-34669 Lapsi poliisitoiminnassa ja esitutkinnassa saadaan kattava tietopohja, kuinka lapseen kohdistuvien rikosepäilyjen kohdalla tulee toimia aina esiselvityksestä esitutkinnan päättämiseen asti. Kun lasta kuullaan todistelun näkökulmasta, hänen kertomuksensa luotettavuuteen vaikuttavat niin ikä, kehitystaso kuin kognitiiviset taidot.

Työssä nostetaan erikseen esille vielä avioeroon ja adoptioon liittyviä seikkoja, sillä aikaisemman kokemuksen myötä sekä eri tutkimuksien mukaan nämä seikat ovat läsnä lapsiin kohdistuvissa rikoksissa muun muassa huoltajuuskiistojen muodossa ja adoptiolasten erilaisen traumaperäisen oireilun vuoksi. Meri Lehtovaaran tekemän Pro gradu -tutkielman mukaan jotkin psykososiaaliset tekijät adoptoitujen lasten elämässä ovat johtaneet lastensuojeluasiakkuuteen (Lehtovaara 2014, 76). Ensi- ja turvakotien liiton mukaan väkivallan riski erotilanteissa kasvaa erityisesti perheissä, joissa aiemmin on käytetty väkivaltaa (Ensi- ja turvakotien liitto 2018).

1.4 Tutkimuksen toteutus

Opinnäytetyön tutkimuksen toteuttamiseen valitaan kvantitatiivinen eli määrällinen tutkimusmenetelmä. Tutkimusaineisto kerätään määrälliselle menetelmälle ominaisella kyselylomakkeella. Kyselylomake valittiin aineiston keruun tavaksi siitä syystä, että haastateltavat henkilöt ovat eri paikkakunnilta ja tämä säästää tutkijoiden resursseja, kun henkilöitä ei mennä haastattelemaan paikan päälle. Oleellisena asiana menetelmään vaikutti myös aiheen arkaluontoisuus ja se, että vastaajien anonymiteetti säilyy. Vilka toteaa, että kyselylomake sopii hyvin aineiston keräämisen tavaksi, kun joukko on suuri ja haastateltavat ovat maantieteellisesti eri puolilla (Vilka 2015, luku Tutkimusaineiston keräämisen tavat).

Laadullisella tutkimuksella ei ole tarkoitus löytää totuutta tutkittavaan asiaan, vaan käsitellä sitä tutkittavien omien käsitysten ja kokemusten kautta (Vilka 2015, 120). Määrällisen ja laadullisen tutki-

musmenetelmän raja on osiltaan häilyvä, kun käsitellään saatuja tuloksia. Tästä syystä määrälliseen tutkimukseen voidaan soveltaa, vastausmäärien ollessa pieniä, Vilkan edellä mainittua näkökulmaa tulkita tutkittavaa aihetta vastaajien omien käsitysten kautta.

Avointen vastauksien kautta saadaan tarkempaa kuvaa siitä, kuinka vastaajat itse aiheen mieltävät. Vilka kirjoittaa, että tutkimuksen tekijöiden tulisi kuitenkin täsmentää se, tutkitaanko tutkimuksella kokemuksia vai käsityksiä niiden suhteen ollessa haastava (Vilka 2015, 118). Kokemukset ovat omakohtaisia, kun taas käsitykset ovat tutkittavana olevan yhteisön tapa ajatella, eikä niiden välillä ole aina yhteyttä (Vilka 2015, 118). Tutkimus toteutetaan nimettömästi sähköpostikyselynä, eikä vastauksista näin ollen pystytä erottelemaan, perustuuko vastaajan vastaus kokemukseen vai käsitykseen, jos hän ei vastausta täsmennä avointen kysymysten kautta. Se, perustuvatko saatavat tutkimustulokset yksilön omiin kokemuksiin vai käsitykseen yhteisön ajattelutavasta, ei kuitenkaan rajaa pois kehitystarvetta viranomaisien välisessä yhteistyössä tai koulutuksessa millään tavalla, jos henkilökunta asian näin mieltää.

Tutkimuksen avulla syntyy tulkintoja esimerkiksi ihmisen käyttäytymisestä. Tulkinat ovat muutoin tavoittamattomissa välittömältä havainnoinnilta. Nämä tavoittamattomissa olevat havainnot voidaan käsitellä arvoituksina, jotka pyritään ratkaisemaan tutkimuksella. Tutkittavien kohteiden käsityksien ja kokemusten avulla saadaan synnytettyä vihjeitä arvoitusten ratkaisemiseksi. (Vilka 2015, 120.) On selvää, että vaikka ohjeet ja määräykset ohjaavat toimintaa, ja sen pitäisi olla yksiselitteistä ja aina samanlaista, voivat kokemukset ja yhteisön paine muovata toimintaa toiselle suunnalle. Tässä kohtaa, jos päiväkotihenkilöstö kokee esimerkiksi, että jokin asia estää tai haastaa heitä toimimasta kuten laki ja määräykset ohjaavat, ovat poliisin tuki ja yhteistyö vielä tärkeämmässä asemassa.

Havaintojen teoriapitoisuus on yksi kivijalka, kun tutkimusta perustellaan. Havaintojen teoriapitoisuus syntyy siitä, miten tutkija käsittää tutkittavan ilmiön, mitä merkityksiä hän ilmiölle antaa ja mitä välineitä tutkimuksen tekoon käytetään. Kaikki nämä yhdessä vaikuttavat tutkimustuloksiin. Niissä ei siis ole selkeää objektiivista tietoa, koska tutkija itse päättää tutkimusasetelman sen mukaan, miten hän ilmiön mieltää. Tämä tarkoittaa sitä, että tutkimuksen teoriapitoisuus on se, josta lähdetään liikkeelle. (Tuomi & Sarajärvi 2018, 25.) Tutkimuksen yksi tärkeä tavoite on olla myös emansipatorinen, mikä merkitsee sitä, että kyselyyn vastaajat eivät ole pelkästään tiedon antajia, vaan he myös saavat tutkimuksesta jotain. Osallistuessaan tutkimukseen vastaajat saavat lisätietoa tutkittavasta ilmiöstä, mikä vaikuttaa positiivisesti heidän ajattelumalleihinsa ja toimintatapoihinsa tutkimuksen jälkeen. (Vilka 2015, 125.) Asioiden esille nostaminen, niistä puhuminen ja vuorovaikutus ovat avaintekijöitä, kun toimintoja lähdetään kehittämään. Kun on kyseessä näin tärkeä asia kuin lapsiin kohdistuneet rikosepäilyt, pitää jatkuva kehitys ja toimintatapojen mittaaminen olla aktiivisena osana prosessia. Toimintaympäristöt elävät jatkuvaa muutosta ja murrosta, eikä niihin osallistuvien

toimijoiden sovi jäädä paikalleen hyvään ja totuttuun. Päiväkodin henkilöstön herättely asian tiimoilta on äärimmäisen tärkeää ja toivottavasti synnyttää ajatuksen myös toiminnan kehittämisestä, mikäli sellaiselle on tarvetta.

Kuten aiemmin on tuotu jo esille, toteutetaan tutkimus anonymyminä sähköpostikyselynä. Lomakekysely valittiin haastattelun sijaan edullisempaan vaihtoehtona. Haastattelu nähtiin liian paljon aikaa ja resursseja vievänä aineistonkeruumenetelmänä. Kysely lähetetään neljään satunnaisesti valittuun päiväkotiin, päiväkotien johtajille, jotka välittävät kyselyn henkilöstölleen. Vastauksia ei voi mitenkään yhdistää tiettyyn päiväkotiin. Päiväkoteihin on oltu ennakkoon yhteydessä ja tiedusteltu heidän kiinnostustaan kyseistä tutkimusta kohtaan. Mahdollisten kokemuseräisten tulosten saamiseksi päiväkodeista tiedusteltiin etukäteen myös sitä, onko heillä mahdollisesti ollut epäilyjä lapsiin kohdistuneista rikoksista ja tätä kautta yhteistyötä poliisin kanssa. Kyselylomakkeen lähettämistä varten valittuihin päiväkoteihin anottiin tutkimusluvut.

Tavoitteeksi asetettiin saada kymmenen vastausta per päiväkotia eli yhteensä neljäkymmentä vastausta. Vastausmäärän vähäisyyden riski tiedostettiin aineistonkeruutapaa mietittäessä, mutta silti se yllätti. Ensimmäisen kyselyn lähetyksen jälkeen lähetettiin päiväkoteihin vielä kaksi muistutusviestiä ja vastausaikaa jatkettiin, koska käsillä oli myös talvilomakausi. Päiväkodeista tuli myös viestiä, että heille saapuu viikoittain useita kyselyitä, mikä voi vaikuttaa vastausvähyyteen. Lopulta vastauksia kertyi yksitoista kappaletta.

1.5 Tutkimuksen yleistettävyyden

Kun pohditaan aineiston keräystä ja sen tapaa, esiin nousee kysymys kerättävän aineiston koosta. Mikä määrä tutkittavaa aineistoa, saatuja vastauksia, olisi riittävä, jotta tutkimus täyttäisi ensinnäkin opinnäytetyön tavoitteet, olisi tieteellinen, edustava ja yleistettävä? Kysymystä ei yhdistetä pelkästään määrälliseen tutkimukseen, vaan se on ajankohtainen myös laadullisen tutkimuksen kohdalla. (Tuomi & Sarajärvi 2018, 97.) Kuten edellä mainittiin, työlle asetettiin tavoitteeksi saada neljäkymmentä vastausta, mutta tavoitteesta jäätettiin kauas, ja lopputuloksena oli yksitoista vastausta. Tässä kohtaa on tarpeen käsitellä tutkimuksen yleistettävyyttä hieman syvällisemmin.

Kvalitatiiviset ja kvantitatiiviset tutkimusmenetelmät täydentävät toisiaan (Vilpas, n.d., 2). Tähän viitaten tutkimuksen yleistettävyyttä käsitellään niin ikään laadullisen tutkimuksen yleistettävyyden näkökulmasta. Kvantitatiivista eli määrällistä menetelmää käyttävä tutkimus kuvaa ja tulkitsee ilmiöitä mittausmenetelmillä, jotka keräävät numeerisia tutkimusaineistoja. Jos aineisto kerätään kyselylomakkeen avulla, lomake sisältää pääasiassa strukturoituja kysymyksiä. Määrällinen tutkimus perustuu siis mittaamiseen, jonka tuloksena syntyy lukuarvoja sisältävä havaintoaineisto, jota analysoidaan tilastollisin analyysimenetelmin. (Vilpas n.d., 1.) Tämän tutkimuksen kyselylomake ei ollut

täysin ominainen määrällisen tutkimuksen kyselylomakkeeksi, koska siellä oli suljettujen kysymyksien lisäksi myös avoimia kysymyksiä. Koska vastauksia tuli niin vähän, heijastetaan tutkimuksen yleistettävyyttä laadullisen tutkimuksen yleistettävyyden näkökulmaan.

Määrällisessä tutkimuksessa tulosten yleistettävyys ja luotettavuus suhteutetaan toisiinsa. Jos esimerkiksi jonkin ryhmän ali- tai yliedustus on ongelma tutkimusten yleistettävyydelle, voidaan painottaa havaintoja. (Vilka, n.d., 110; 161.) Tutkimuksen pätevyys tarkoittaa tutkimusmenetelmän kykyä mitata sitä, mitä tutkimuksessa on tarkoituskin mitata. Tutkimuksen luotettavuus tarkoittaa tulosten tarkkuutta. Tutkimuksen pätevyys ja luotettavuus muodostavat yhdessä tutkimusmenetelmän kokonaisluotettavuuden. (Vilka 2021, 153–154.)

Laadullisessa tutkimuksessa yleistettävyys tehdään tulkinnasta eikä tutkimusaineistosta. Tulkinta taas syntyy niin tutkijan, tutkimusaineiston kuin teorian yhteiskompleksista ja tutkijan kyvystä yhdistää eri havaintoja. Tutkimustulosten avulla saadut ilmiöt selitetään auki, jolloin asioille syntyy vaihtoehtoinen ajatusmalli. Laadullisessa tutkimuksessa on tavoitteena herättää mielenkiinto ainutkertaisuudesta ja tätä kautta lisätä ilmiön yleistä ymmärrystä. (Vilka 2015, 195.) Vilkan havaintojen mukaan saatujen vastausten vähäinen määrä ei ole este käsitellä tuloksia.

Tuomi ja Sarajärvi puoltavat myös edellä mainittua näkökulmaa tutkimuksen yleistettävyydestä. Laadullisessa tutkimuksessa ei heidän mukaansa edes pyritä yleistyksiin, vaan sen avulla pyritään muun muassa kuvailemaan jotain tiettyä ilmiötä tai selittämään tiettyä toimintatapaa. Analysointi tapahtuu tutkimustuloksien tai teoriapohjan kautta. Oleellista laadullisen tutkimuksen tulosten analysoinnin näkökulmasta on se, että henkilöillä, joilta tutkittavaa tietoa kerätään, olisi asiasta kattavasti tietoa tai että heillä olisi siitä omakohtaisia kokemuksia. (Tuomi & Sarajärvi 2018, 98.) Tähän pohjaten voidaan todeta, että koska kysely on osoitettu suoraan päiväkodin henkilöstölle, se on mennyt oikeaan kohderyhmään. Vastaajien tulokset koskien viranomaisyhteistyötä eli tässä tapauksessa yhteistyötä poliisin kanssa, saattavat olla vähäisiä, jos päiväkodin toimintamalliin kuuluu, että päiväkodin johtaja on se taho, joka on yhteydessä poliisiin, eikä mahdollisen rikosepäilyn havainnut lastenhoitaja.

2 LASTENSUOJELU JA LASTENSUOJELULAKI

2.1 Lastensuojelun periaatteet ja tavoitteet

Lasten oikeus turvalliseen kasvuympäristöön sekä tasapainoiseen kehitykseen on turvattu lastensuojelulaille. Lastensuojelulaissa (LSL 1:6 §, 30.12.2019/1489) lapsi tarkoittaa alle 18-vuotiasta ja nuori 18–24-vuotiasta henkilöä. Lastensuojelulain 1 luvun 1§ (13.4.2007/417) määrittää, että lasten vanhemmilla ja muilla huoltajilla on ensisijainen vastuu lapsen hyvinvoinnista. Lastensuojelun on kuitenkin tuettava vanhempia sekä muita lapsen hoidosta ja kasvatuksesta vastaavia tahoja lapsen

kasvatuksessa (LSL 1:2 §). Lastensuojelun tavoitteena on ehkäistä ja puuttua mahdollisimman varhaisessa vaiheessa lapsen ja perheen ongelmiin siten, että lapsen etu on tärkeimpänä tekijänä (LSL 1:4 §).

Hallituksen esityksen (252/2006) mukaan lastensuojelulain tavoitteena on edellä mainitun lisäksi edistää viranomaisten välistä yhteistyötä lasten ja nuorten hyvinvoinnin edistämiseksi sekä lastensuojelun toteuttamiseksi. Lain tarkoitus on myös parantaa lapsen ja tämän huoltajien oikeusturvaa lastensuojeluun liittyvissä päätöksenteoissa (HE 252/2006).

2.1.1 Lapsen etu edellä

Kun arvioidaan lastensuojelun tarvetta tai toteutetaan sitä, otetaan ensisijaisesti huomioon lapsen etu. Edun kannalta toimenpiteet keskittyvät tasapainoiseen kehitykseen ja hyvinvointiin sekä läheisiin ja jatkuviin ihmissuhteisiin. Lapsen edun kannalta hänen on tärkeää saada ymmärrystä, hellyyttä sekä iän ja kehityksen mukaista valvontaa ja huolenpitoa. Lapsella on oltava turvallinen kasvuympäristö sekä ruumiillinen ja henkinen koskemattomuus. Lapsella tulee olla mahdollisuus itenäistyä sekä osallistua ja vaikuttaa omiin asioihin iän ja kehityksen mukaisella tavalla. Lapsen edun kannalta on oleellista ottaa huomioon myös hänen kielelliset, kulttuuriset ja uskonnolliset taustansa. (LSL 1:4 §.)

Jokainen ihminen on alun perin tunneihminen. Tunteet näyttelevät varhaislapsuudessa, lapsuudessa ja nuoruudessa suurempaa osaa kuin aikuisena. Tässä mielessä lasten ja nuorten fyysistä, psyykkistä ja sosiaalista elämää määrittelevät enemmän tunteet kuin järki. Mitä turvallisempi ympäristö ja aikuissuhteet lapsen ympärillä ovat, sitä tasapainoisempi ja näköaloja luovempi lapsen tulevaisuus on. (Kemppainen 2000, 1.) Lapsuuden lähtökohdat ja olosuhteet ovat ne tekijät, jotka luovat pohjaa tulevaisuudelle ja aikuistumiselle.

Lastensuojelullisten tarpeiden kartoitusvaiheessa vastuu lapsen edun toteutumisesta on lapsen asioista vastaavalla sosiaalityöntekijällä. Hän valvoo ja avustaa virkansa puolesta lasta tai nuorta myös puhevallan käytössä. Tarpeen vaatiessa sosiaalityöntekijä huolehtii myös siitä, että lapsi tai nuori ohjataan oikean oikeusavun piiriin sekä siitä, että hänelle haetaan tarpeen vaatiessa edunvalvojaa. (LSL 4:24 §.)

Lapsen asioista vastaavalla sosiaalityöntekijällä on iso vastuu. Sosiaalityöntekijä joutuu tekemään päätöksiä, jotka vaikuttavat suuresti asiakkaan elämään. Voisi sanoa, että sosiaalityöntekijän tekemät päätökset vaikuttavat pahimmillaan ja parhaimmillaan lapsen koko loppuelämään. Sosiaalityöntekijän tulee nopealla aikataululla kartoittaa valtavasti informaatiota esimerkiksi niissä tilanteissa, missä on kyseessä lapsen kiireellinen huostaanotto ja sijoitus, jolloin lapsi viedään pois tutusta kasvuympäristöstä. Mitä jos sijoituspäätös ei olekaan toimiva tai se poikii lisää ongelmia?

Huonot toimenpiteet voivat olla jopa kohtalokkaita. Jos ja kun sosiaalityötä aletaan tehdä valmiiden sääntöjen ja rutiinien ohjaimena, ajaudutaan pahoihin vaikeuksiin, sillä ihmisten elämäntilanteet ja heidän ongelmansa eivät ole käsikirjan esimerkkejä. (Laajarinne 2011, 113–114.)

2.1.2 Lapsen huostaanotto ja huostaanoton vaikutus esitutkintaan

Lapsen huostaanotto on isoa työpanosta ja asiantuntemusta vaativa prosessi. Lastensuojelutyö ei lopu huostaanottoa ja sijaishuoltoa koskevan päätöksen tekemiseen. (Saastamoinen 2008, 5.)

Huostaanotto on viimesijainen toimenpide, kun mitkään muut avohuollon tukipalvelut eivät enää ole riittäviä tai niitä ei jostakin syystä voida järjestää. Lapsen hengen tai terveyden vaarantamisen uhan tulee olla todellinen, konkreettinen ja toteennäytettävissä, jotta huostaanottoimenpiteisiin voitaisiin ryhtyä. (Tuominen 2014, 15.)

Lasta huostaanotettaessa osa lasta koskevasta päätäntävällästä siirtyy sosiaalihuollon toimielimelle. Näitä ovat päätäntävalta lapsen olinpaikkaan, kasvatukseen ja hoitoon liittyen. Huostaanotto itsessään ei kuitenkaan syrjäytä huoltajan oikeuksia, eikä lapsen huoltaja menetä puhevaltaansa. Mikäli lapselle on huostaanoton yhteydessä määrätty edunvalvojan sijainen, hän on toimivaltainen lapsen laillisena edustajana niihin tehtäviin, jotka edunvalvontamääräyksessä lukevat. (Tuominen 2014, 36.)

Edunvalvontamääräyksen tekee tuomioistuin tai joissakin tapauksissa holhousviranomainen. Hakemuksen tuomioistuimelle voivat tehdä tutkinnanjohtaja, syyttäjä, Digi- ja väestötietovirasto, sosiaaliviranomainen tai lapsen huoltaja. Edunvalvoja määrätään tiettyyn rikosasiaan ja määräys loppuu, kun rikosasia on loppuun käsitelty. Oikeusavustaja on usein hoitanut myös edunvalvojan tehtävät. Oikeusavustajan ja edunvalvojan tehtävässä on kuitenkin eroavaisuuksia. Oikeusavustaja on sidottu päämiehensä tahtoon, mutta edunvalvoja ei. (Heikkilä/RIKU-verkkolehti 2018, 34.) Edunvalvonnasta ja lapsen omasta puhevallasta voi lukea lisää opinnäytetyömme luvusta viisi.

3 LAPSEEN KOHDISTUNUT RIKOSEPÄILY — ILMOITUSVELVOLLISUUS

Jutta Store on Poliisiammattikorkeakoululle tekemässään opinnäytetyössä vuonna 2017 kertonut surullisesta Vilja Eerikan tapauksesta, joka oli sysäys lastensuojelulain muutokselle. Vilja Eerika kuoli 8-vuotiaana äitienpäivänä 2012, ja kuoleman aiheuttivat hänen isänsä ja äitipuolensa. Myöhemmin oli käynyt ilmi, että eri toimijat olivat tehneet Vilja Eerikasta useita lastensuojeluilmoituksia, mutta poliisille ei asiasta ollut koskaan tehty rikosilmoitusta, koska huolestuneet tahot eivät ilmeisesti olleet käsittäneet, kuinka vakavasta pahoinpitelystä oli ollut kyse. Storen mukaan tultiin siihen tulokseen, että lasten kanssa toimivat viranomaistahot eivät voi olla niitä, jotka päättävät kuinka vakavasta asiasta on kyse, vaan asian selvittäminen kuuluu poliisille. Tästä alkoi lakimuutos, jonka

myötä kaikilla lasten parissa työskentelevillä tahoilla on ilmoitusvelvollisuus poliisille, mikäli he epäilevät, että lapseen kohdistuu rikos. (Store 2017.)

Vilja Eerikan tapauksen jälkeen on valitettavasti tapahtunut uusia perhesurmia, missä uhrina on ollut lapsia. Vilja Eerikan surullinen kohtalo on kuitenkin piirtynyt tiukasti monen suomalaisen muistiin, ja tragediasta tulee kuluneeksi kymmenen vuotta juuri opinnäytetyön valmistumisen aikoihin. Tapaus nostettiin esille, jotta muistutettaisiin, miten tärkeää on viedä eteenpäin ja saattaa viranomaisille tietoon lapsesta aiheutuvaa huolta.

On syytä muistaa, että lastensuojeluilmoituksen ja rikosilmoituksen tekeminen on nykypäivänä äärimmäisen helppoa, ja sen voi tehdä monella eri tavalla. Rikosilmoituksen voi tehdä joko Internetissä tai käymällä paikan päällä poliisilaitoksella (Poliisi.fi 2020). Lastensuojeluilmoituksen voi myös tehdä kirjallisella lomakkeella tai Internetistä löytyvällä lomakkeella, puhelimitse tai käymällä oman kunnan sosiaalivirastossa. Virka-ajan ulkopuolella kiireellisissä tapauksissa on soitettava hätänumeroon 112. (THL 2022.) Puuttumiskynnyksen tulisi olla matala, kun on lasten turvallisuudesta kyse. Kun huoli saatetaan viranomaisen tietoon, on vastuu asiasta tämän jälkeen viranomaisella.

3.1 Milloin laki velvoittaa tekemään ilmoituksen sosiaalitoimeen

Seuraavilla tahoilla on viipymättä ja salassapitosäännösten estämättä velvollisuus ilmoittaa vastaavalle sosiaalihuollolle, jos he ovat tehtävässään saaneet tietää lapsesta, jonka lastensuojelun tarve tulisi selvittää: Opetus-, nuoriso-, poliisi-, palo- ja pelastustoimi, sosiaali- ja terveydenhuolto, lasten päivähoito; sosiaalipalvelujen, lasten päivähoidon tai terveydenhuollon palvelujen tuottaja; opetuksen tai koulutuksen järjestäjä, seurakunta, vastaanotto- tai järjestelykeskus, hätäkeskus, koululaisien aamu- tai iltapäivätoimintaa harjoittava yksikkö, tulli, rajavartiolaitos, ulosottoviranomainen sekä Kansaneläkelaitos. Lastensuojelun tarpeen selvittämisen syynä voivat olla huoli lapsen hoidon ja huolenpidon tarpeesta, tiedot hänen kehitystään vaarantavista olosuhteista tai lapsen oma käyttäytyminen. (LSL 5:25 §, 12.2.2010/88.)

Edellä mainituilla tahoilla on siis lakiin pohjautuva ilmoitusvelvollisuus, ja näin ollen he eivät voi tehdä lastensuojeluilmoitusta anonyymisti. Mikäli työn puolesta ei ole velvollisuutta tehdä lastensuojeluilmoitusta, voi sen tehdä nimettömänä. Vanhemmilla on pääsääntöisesti kuitenkin oikeus tietää, kuka on tehnyt lastensuojeluilmoituksen. On kuitenkin olemassa tilanteita, joissa ilmoittajan henkilöllisyyden paljastaminen voisi vaarantaa rikoksen tutkintaa tai ilmoittajan henkeä tai terveyttä siten, että ilmoittajaan kohdistuisi väkivallan uhka. Silloin ilmoituksen tekijää voidaan suojella ja jättää kertomatta, kuka ilmoituksen on tehnyt. Jos ilmoituksen tekijän henkilöllisyys salataan, sosiaaliviranomainen kirjaa ilmoitukseen salaamiseen johtaneet lakipykälät. (THL 16.2.2022.)

3.2 Milloin laki velvoittaa tekemään ilmoituksen poliisille

Lastensuojelulain 25 §:n 3 momentissa (30.12.2014) määritellään poliisille tehtävästä ilmoituksesta. Pykälässä määritetään kaikki luvun alussa mainitut tahot, lasten päivähoito mukaan luetuna, tahoiksi, jolla on velvollisuus tehdä salassapitosäännösten estämättä ilmoitus poliisille, kun henkilökunnalla on tehtäviään hoitaessaan tullut tietoon asioita, joiden perusteella on syytä epäillä, että lapseen on kohdistettu rikoslain 20 luvun (19.12.1889/39) seksuaalirikoksena rangaistavaksi säädetty teko tai rikoslain 21 luvun (21.4.1995/578) henkeen ja terveyteen kohdistuva teko, josta säädetty enimmäisrangaistus on vähintään kaksi vuotta vankeutta. Rikoslain 21 luvusta tähän kuuluvat kaikki muut rikosnimikkeet paitsi lievä pahoinpitely, vammantuottamus sekä pelastustoimen laiminlyönti.

Rikoslain 20 luvun seksuaalirikoksia ovat

- raiskaus,
- törkeä raiskaus,
- pakottaminen seksuaaliseen tekoon,
- seksuaalinen hyväksikäyttö,
- seksuaalinen ahdistelu,
- lapsen seksuaalinen hyväksikäyttö,
- törkeä lapsen seksuaalinen hyväksikäyttö,
- törkeä lapsenraiskaus,
- seksikaupan kohteena olevan henkilön hyväksikäyttö,
- seksuaalipalvelujen ostaminen nuorelta,
- lapsen houkutteleva seksuaalisiin tarkoituksiin,
- sukupuolisiveellisyttä loukkaavan lasta koskevan esityksen seuraaminen,
- paritus ja törkeä paritus. (RL 20 luku.)

3.2.1 Pahoinpitelyn ja lievän pahoinpitelyn erot

Seuraavassa avataan rikoslain 21 luvun pahoinpitelyn sekä lievän pahoinpitelyn erot. Pahoinpitelyn osalta päiväkotihenkilöstöllä on siis ilmoitusvelvollisuus poliisille perusmuotoisen pahoinpitelyn epäilyssä, mutta ei lievässä pahoinpitelyssä. Molemmissa tapauksissa on kuitenkin tehtävä lastensuojeluilmoitus sosiaalitoimeen. Perusmuotoisessa pahoinpitelyssä lapseen epäillään kohdistuneen väkivaltaa, josta on aiheutunut hänelle vammoja tai kipua tai hän on joutunut tiedottomaan tilaan väkivallan seurauksena. Perusmuotoista pahoinpitelyä on myös lievät teot, jotka ovat olleet jatkuvia, mistä syystä työntekijälle on herännyt huoli lapsen turvallisuudesta. Lievää pahoinpitelyä

ovat teot, joissa väkivallan vähäisyys sekä muut tekoon liittyvät seikat ovat kokonaisuutena arvioiden vähäisiä. Lievän pahoinpitelyn tekoina voidaan pitää yksittäistä tekoa, esimerkiksi luunappia tai läpsäisyä, jos niistä ei ole aiheutunut vammoja eikä työntekijälle tule tämän takia huolta lapsen turvallisuudesta. (Lehtinen & Rossi 2021, 23.)

3.3 Poliisin ilmoitusvelvollisuus

Lastensuojelulain 25§:n mukainen ilmoitusvelvollisuus koskee myös poliisia. Poliisilla on niin ikään velvoite tehdä lastensuojeluilmoitus sosiaalitoimelle. Poliisihallituksen ohjeen *Lapsi poliisitutkinnaassa ja esitutkinnaassa* mukaan poliisin tulee perehtyä lastensuojelulakiin sillä tasolla että ymmärtää, mitä lastensuojeluasiakkuus tarkoittaa. Poliisin tulee olla tietoinen esimerkiksi siitä, milloin lapsi tulisi kiireellisesti sijoittaa. (POHA 2019, 11.) Poliisin tehtävätoimintaa ohjaavat laki ja määräykset, mutta suuressa osassa on myös poliisin oma harkinta. Poliisilla tulee olla tarvittava tietous, jotta hän voi toimia lain edellyttämällä tavalla. Otetaan esimerkiksi kotihälytystehtävä, jossa asunnossa asuvan pariskunnan kesken epäillään tapahtuneen väkivaltaa. Vaikka asunnossa ei sillä hetkellä olisi lapsia, tulee poliisin selvittää, onko asunnossa kuitenkin kirjoilla alaikäisiä lapsia. Jos on, niin asiasta tehdään lastensuojeluilmoitus. Edellä mainitun lisäksi poliisilla on myös esitutkintalain mukainen velvollisuus tehdä syyttäjälle ennakoilmoitus, kun lapseen on kohdistunut väkivalta- tai seksuaalirikosepäily. Aihetta käsitellään tarkemmin kappaleessa viranomaisyhteistyö.

Poliisilla on muiden ilmoitusvelvollisten tahojen tapaan velvollisuus ilmoittaa kunnan sosiaalitoimelle mahdollisesta lastensuojelun tarpeesta, jos he ovat tehtävällään saaneet tietoonsa seikkoja, jotka edellyttävät lastensuojelullisen tarpeen selvittämistä. Näitä seikkoja ovat lapsen eli alle 18-vuotiaan hoidon ja huolenpidon tarve, hänen kehitystensä vaarantavat olosuhteet tai lapsen oma käyttäytyminen. Poliisin on tehtävä ilmoitus, jos lapsi on epäillyssä rikoksessa asianomistajana, lapsi on rikoksesta epäiltynä (15–17-vuotias) tai epäiltynä rikollisesta teosta (alle 15-vuotias). Ilmoitusta ei tehdä, jos poliisi on aivan varma, ettei lapsella ole lastensuojelullista tarvetta. Paikallisesti sovittujen toimintatapojen mukaan ilmoitus tehdään joko suullisesti tai kirjallisesti. Lastensuojeluilmoituksen tekemisestä kirjataan toimenpide myös tietojärjestelmiin sekä esitutkintapöytäkirjaan. Lastensuojelullisen tarpeen selvitys voi tulla poliisin tietoon niin valvonta- ja hälytystehtävien yhteydessä kuin lupapalveluissa. Lapsen passihakemus voi edellyttää joissain tapauksissa lastensuojeluviranomaisen konsultointia, jos lasta käytetään esimerkiksi välikappaleena huoltajuuskiistoissa. (POHA 2019, 12–13.)

3.4 Lastensuojeluilmoitusten määrä vuonna 2020

Terveyden ja hyvinvoinnin laitoksen tekemän selvityksen mukaan vuonna 2020 tehdyt lastensuojeluilmoitukset olivat lähellä vuoden 2019 lukuja. Vuonna 2020 lastensuojeluilmoituksia tehtiin 87 233 lapsesta yhteensä 162 130 kappaletta. Tämä tarkoittaa 1,9 ilmoitusta per yksi lapsi. Avohuollon

asiakkuuksia oli 48 802 lapsella, joista 0–6-vuotiaita oli 22 prosenttia eli 10 787 lasta. Kiireellisesti sijoitettuja lapsia oli 4 662, joista 0–6-vuotiaita oli 988 lasta eli 21 prosenttia. Huostaanotettuja lapsia oli 1 688 lasta. Uusia huostaanottoja 0–6-vuotiaille lapsille tehtiin 339 kappaletta vuonna 2020. (THL 2021.) Luvuista voi todeta, että jos yhtä lasta kohden tehdään useampia lastensuojeluilmoituksia, on useampi taho hereillä ja huolissaan lapsen hyvinvoinnista, mikä on hyvä asia. Kaikki ilmoitukset eivät kuitenkaan käynnistä lastensuojelun asiakkuutta, jos siihen ei ole tarvetta. Myös perättömiä ilmoituksia tehdään kiusaamisen tarkoituksessa. Kiireellisesti sijoitettuja päiväkotikäisiä lapsia oli vuonna 2020 melkein tuhat, joka on lukuna todella huolestuttava näin pienten lasten kohdalla, mutta helpottavaa siltä osin, että joku on tehnyt tarkkoja havaintoja, ja lapset on tätä kautta saatu tarvittavan avun piiriin. Kaikki lastensuojelullisten tarpeiden kartoituksessa olevien lasten tapaukset eivät kuitenkaan tule viranomaisten tietoon.

4 VIRANOMAISYHTEISTYÖ

Kuten edellä on jo mainittu, on lastensuojelulain yksi tarkoitus edistää viranomaisten välistä yhteistyötä. Myös Poliisihallitus linjaa ohjeessaan *Lapsi poliisitutkinnassa ja esitutkinnassa* sen, että poliisin tulee tehdä yhteistyötä lasta koskevissa asioissa muiden viranomaisten kanssa (POHA 2019, 10). Poliisilaitosten tulee käytännön tasolla huolehtia siitä, että lasta koskevissa asioissa sekä lastensuojelullisissa asioissa toiminta on johdettua olemassa olevien työkalujen avulla ja sitä tehdään yhdessä oman kunnan sosiaaliviranomaisten kanssa (POHA 2019, 10). Poliisilaitoksilla on omat nimetyt sosiaaliviranomaiset, joille saatetaan tieto, kun alaikäinen lapsi on rikostutkinnassa asianomistajana tai epäiltynä. Hallituksen esityksessä (252/2006) tuodaan esille se, kuinka sosiaalihuollon edustajan läsnäolo alaikäisten tekemien rikosten tutkinnassa edistää lastensuojelullisten näkökulmien esiin nostamista, lapsen edun toteutumista sekä varmistaa, että lapsi pääsee tarvitsemansa tuen piiriin.

Kun lapseen kohdistuu seksuaali- tai väkivaltarikosepäily, on viranomaisyhteistyö ja viestintä ehdotonta. Näissä rikosepäilyssä poliisi toimii yhteistyössä oikeuspsykiatristen sekä oikeuspsykologisten yksiköiden kanssa, muun terveydenhuollon sekä Rikosuhripäivystyksen kanssa. Terveydenhuollon kanssa tehtävä yhteistyö tulee kysymykseen silloin, kun on tarvetta tehdä esimerkiksi somaattisia tutkimuksia. Rikosuhripäivystyksen kautta lapsen koko perhe ohjataan tarvittavan tuen piiriin. (POHA 2019, 10.)

Mitä pienempi lapsi on kyseessä, sitä tärkeämpää viranomaisten välinen yhteistyö ja sen laatu ovat. Kun kyseessä on vauvoinhin kohdistunut väkivaltaepäily, on tilanne hyvin haasteellinen kaikille viranomaisille. Vauvaan kohdistunut väkivalta on useimmiten läheisen aiheuttamaa eikä todistajia tapahtumille välttämättä ole. Terveydenalan ammattilaisten kanssa tehdään yhteistyötä vammojen

laadun ja vakavuuden arvioinnissa, kun taas sosiaaliviranomaiset tekevät päätökset lapsen sijoituksen suhteen. Nopea ja vaivaton yhteistyö ja viestintä ovat näissä tilanteissa tärkeitä, jotta lapsi saa tarvitsemaansa hoitoa, turvallisen kasvuympäristön, ja jotta esitutkinta käynnistyy ja etenee nopeasti. (Lehtinen & Rossi 2021, 117.)

4.1 Poliisin ja syyttäjän välinen yhteistyö

Poliisin ja syyttäjän välistä yhteistyötä vaaditaan, kun lapsi on rikosepäilyssä asianosaisena tai todistajana. Poliisin on viipymättä tehtävä ennakoilmoitus syyttäjälle, kun tutkittavaksi on tullut lapseen kohdistunut väkivalta- tai seksuaalirikosepäily (Lehtinen & Rossi 2021, 26). Yhteistyön alkaminen heti tutkinnan alkuvaiheessa on oleellista, jotta esitutkinnalliset asiat saadaan turvattua lapsen edun mukaisesti. Poliisin ja syyttäjän välisestä yhteistyöstä on laadittu Valtakunnansyyttäjän ohje: *VKS:2018:1 Syyttäjälle ilmoitettavat rikosasiat, ilmoitusmenettely ja syyttäjän toimenpiteet*. Ohjeistuksen avulla pyritään parantamaan yhteistyötä ja tehostamaan koko rikosprosessia. (Dnro 042/31/18.)

Esitutkintalain 5 luvun 1 §:n (18.11.2016/988) mukaan esitutkintaviranomaisen eli poliisin on tehtävä syyttäjälle ilmoitus tutkittavaksi tulleesta rikoksesta, jonka poliisi ja syyttäjä ovat yhdessä päättäneet kuuluvan ilmoitusvelvollisiin rikoksiin. Valtakunnansyyttäjän ohjeeseen on ilmoitusvelvolliseksi lapsiin kohdistuneisiin rikoksiin liittyen kirjattu vähäistä vakavimmat väkivaltarikokset, seksuaalirikokset tai muu lapsen oikeuksia merkittävästi loukkaava rikos. Vähäistä vakavammalla väkivaltarikoksella tarkoitetaan lapseen kohdistunutta pahoinpitelyä, jota ei voida tekona pitää vähäisenä. (Lehtinen & Rossi 2021, 26.) Ohjeeseen on kirjattu ilmoitusvelvollisuuden piiriin myös ne rikokset, joiden esitutkinta sisältää toimia, jotka korvaavat oikeuden suullisen pääkäsittelyn (VKS:2018:1 Dnro 042/31/18). Tämä kohta tulee kyseeseen, jos lasta esimerkiksi kuullaan videolle, eikä hän ole läsnä oikeudenistunnossa. Mahdollisimman aikaisessa vaiheessa tehdyn ennakoilmoituksen kautta syyttäjä ehtii tehdä tarvittavat toimenpiteet jotta voi osallistua lapsen kuulustelutalouuteen. (Lehtinen & Rossi 2021, 26.)

4.2 Viranomaisyhteistyö ennalta estävän toiminnan näkökulmasta

Poliisin yksi tärkeistä tehtävistä on ennalta estävä toiminta. Myös lasten edun kannalta olisi hyvin oleellista, että lapsen joutuminen rikosasian asianosaiseksi tai todistajaksi pystyttäisiin poliisin ja muiden viranomaisten välisellä yhteistyöllä estämään. Hallituksen esityksessä (252/2006) korostetaan lastensuojelun tavoitetta selvittää sosiaalisia ongelmia mahdollisimman varhaisessa vaiheessa yhteistyössä muiden viranomaisten kanssa. Tässä poliisi on suuressa roolissa. Poliisi kohtaa työtehtävissään paljon lapsia. Näiden tehtävien yhteydessä on oltava hyvin matala kynnyks konsultoida sosiaalitoimen viranomaisia juuri ennalta estävyyden näkökulmasta. Poliisi välittää tiedon

lastensuojeluun, ja sosiaaliviranomaiset tekevät päätöksen lastensuojelullisen tarpeen kartoituksesta.

Poliisin ja sosiaaliviranomaisten välinen yhteistyö tulee näkyviin myös virka-aputehtävinä. Sosiaaliviranomaiset voivat pyytää poliisilta virka-apua esimerkiksi tilanteissa, joissa lasta oltaisiin otta-
massa huostaan, mutta vanhemmat eivät päästä sosiaalivirkailijoita sisälle asuntoon.

5 VARHAISKASVATUSTA KOSKEVAT SALASSAPITOSÄÄNNÖKSET

Varhaiskasvatuslaki (13.7.2018/540) antaa määräykset varhaiskasvatuksen toiminnalle, sen sisäl-
tämille salassapitosäännöksille sekä varhaiskasvatuksessa työskentelevien henkilöiden ilmoitusvel-
vollisuuksille. Myös varhaiskasvatuksen suunnittelussa sekä järjestämisessä mennään lapsen etu
edellä (varhaiskasvatuslaki 2:4 §). Varhaiskasvatus on kokonaisuus, jossa lapsia kasvatetaan, ope-
tetaan ja hoidetaan suunnitelmallisesti sekä tavoitteellisesti ja pedagogiikkapainotteisesti (varhais-
kasvatuslaki 1:2 §).

Varhaiskasvatuslain 8 luvussa säädetään, että varhaiskasvatuksessa salassapitosäännökset tule-
vat julkisuuslaista eli viranomaisten toiminnan julkisuudesta annetun lain (21.5.1999/621) mukaan
ja niitä sovelletaan sekä kunnan järjestämässä että yksityisten palveluntuottajien järjestämässä
varhaiskasvatuksessa. Tämä koskee sekä salassa pidettäväksi määrättyjä asiakirjoja että tietoja
näissä asiakirjoissa. Edellä mainitun lisäksi säädetään, että tiedot lapsen tuen tarpeesta, tukitoi-
mista ja niiden toteutuksesta sekä tiedot lapsen henkilökohtaisten ominaisuuksien arvioinneista
ovat salassa pidettäviä (varhaiskasvatuslaki 40 §). Näin ollen esimerkiksi päiväkodissa vuosittain
tehty lapsen varhaiskasvatussuunnitelma on salassa pidettävä asiakirja.

Lapsen varhaiskasvatuksen järjestäjillä on salassapitosäännösten estämättä oikeus saada välttä-
mättömät tiedot lapsesta hänen huoltajiltaan, opetustoimen viranomaisilta, muilta varhaiskasvatuk-
sen palvelujen tuottajilta sekä sosiaali- ja terveydenhuollon viranomaisilta ja ammattihenkilöiltä.
Niin ikään lapsen kuuluessa tuen tarpeen piiriin on varhaiskasvatuksesta vastaavilla henkilöillä
sekä tukitoimenpiteistä vastaavilla henkilöillä oikeus saada ja luovuttaa salassapitosäännösten es-
tämättä toisilleen ne tiedot, jotka ovat välttämättömiä tuen tarpeen kartoituksessa ja järjestämi-
sessä sekä varhaiskasvatuksen järjestämisessä. Lapsen siirtyessä toiseen varhaiskasvatuspaik-
kaan, esi- tai perusopetukseen, on aikaisemman varhaiskasvatustoimijan toimitettava salassapito-
säännösten estämättä lapsen välttämättömimmät tiedot uusille järjestäjille. (Varhaiskasvatuslaki 40
§.)

Varhaiskasvatuslaki antaa laissa määriteltyjä varhaiskasvatuksen tehtäviä hoitaville henkilöille oi-
keuden ilmoittaa poliisille välttämättömät tiedot henkeen ja terveyteen kohdistuvan uhan epäilystä.
Jos työntekijä on tehtävässään saanut tietoja siitä, että on syytä epäillä lapsen olevan hengen tai

terveyden vaarassa tai on vaara, että lapsi joutuisi väkivallan kohteeksi, on työntekijällä tällöin oikeus salassapitosäännösten estämättä ilmoittaa asiasta poliisille, jotta uhkaava teko saataisiin estettyä. (Varhaiskasvatuslaki 41 §.) Varhaiskasvatuksen työntekijöillä on siis oikeus ilmoittaa tietoja poliisille jo siinä vaiheessa, kun herää epäily, että lapsi saattaisi joutua väkivallan kohteeksi.

Julkisuuslain mukaisesti viranomainen saa antaa salassa pidettävän asiakirjan tai salassa pidettävän tiedon eteenpäin, jos tiedon antamisesta on laissa niin säädetty tai jos siihen saadaan suostumus siltä, kenen etua salassapidolla suojellaan (JulkL 7. 21.5.1999/621). Kuten aiemmin on jo todettu, että varhaiskasvatuksessa sovelletaan salassapidon osalta julkisuuslain säädöksiä, niin varhaiskasvatuksen toimijat voivat siis luovuttaa lasta koskevaa salassa pidettävää aineistoa tai tietoja aineistosta muille viranomaisille huoltajien luvalla. Tietoja voisi luovuttaa huoltajan luvalla esimerkiksi silloin, kun tilanne ei vielä vaadi lain mukaista ilmoitusta sosiaalihuollolle tai poliisille, mutta perhe voisi saada tilanteeseen kuitenkin apua.

6 EDUNVALVONTA JA PUHEVALTA LAPSEN KUULEMISESSA

Pääsääntöisesti lapsen huoltaja edustaa lasta tätä koskevissa asioissa ja voi käyttää myös lapsen puhevaltaa. Mikäli huoltaja ei pysty puolueettomasti valvomaan lapsen edun toteutumista, tulee lapselle määrätä ulkopuolinen edunvalvoja. Näin toimitaan esimerkiksi silloin, kun lapsen etu on ristiriidassa tai saattaa joutua ristiriitaan huoltajan edun kanssa. Tällainen tilanne voi esimerkiksi syntyä, kun huoltajaa tai hänelle läheistä henkilöä epäillään lapsen pahoinpitelystä tai seksuaalisesta hyväksikäytöstä. Ulkopuolisen edunvalvojan määrääminen voi olla tarpeen myös silloin, kun huoltaja ei terveydentilansa vuoksi kykene valvomaan lapsen etua. (Saastamoinen 2008, 69–70.)

Edunvalvojan sijaisen määräämisen taka-ajatuksena on kyse siitä, että pyritään estämään tilanne, missä lapsen varsinainen edunvalvoja käyttäisi puhevaltaa rikosasiassa lapsen etujen vastaisesti. Oikeus puolueettomaan edunvalvontaan sisältää siten sekä lapsiasianomistajan suojelun että osallistumisoikeuden elementtejä. Edunvalvojan määräämistä koskeva säännös otettiin esitutkintalakiin sen kokonaisuudistuksen yhteydessä nimenomaan lapsen edun turvaamiseen liittyvistä syistä. (Silvennoinen 2020, 184–185.)

Lapsen huoltajan tai edunvalvojan tehtävänä on nimenmukaisesti valvoa lapsen etua ja toimia niin, että lapsi tulee kuulluksi. Ennen päätöksentekoa lapsen asioissa edunvalvojan on kuultava lasta häntä koskevissa asioissa ja selvítettävä lapsen mielipiteet ja toivomukset lapsen iän ja kehitystason mukaisesti. Esille tulleet seikat on lasta koskevissa päätöksissä otettava huomioon. (Saastamoinen 2008, 69–70.)

Hakemuksen edunvalvojan määräämiseksi voi tehdä holhousviranomainen, tutkinnanjohtaja, syyttäjä, Digi- ja väestötietovirasto, sosiaalihuollosta vastaava toimielin tai huoltaja itse. Edunvalvojan

määrää tuomioistuin. Myös holhousviranomainen voi määrätä edunvalvojan, jos huoltaja ja sosiaalihuollosta vastaava toimielin yhdessä sitä hakevat. (Lastensuojelulaki 4:22 §.)

6.1 Lapsen puhevallan käyttö

Puhevalta on juridinen termi, joka pitää sisällään erilaisia oikeusturvatekijöitä, kuten esimerkiksi oikeuden tehdä hakemus tai valitus, oikeuden tulla kuulluksi ennen päätöksentekoa ja saada päätös, josta voi halutessaan valittaa tai johon voi hakea muutosta. Puhevallan käyttämistä voidaan pitää tarkoituksena selvittää lapsen mielipide. Lapsen kuulemisen periaatteet ja toteutus eroavat eri prosesseissa. Rikosprosessissa lapsen kuulemisen tarkoituksena on rikoksen selvittäminen, toisin kuin esimerkiksi huoltajuuskiista-asioissa. (Tuominen 2014, 12.)

Lapsi on lastensuojeluasiassa aina iästään riippumatta asianosainen mutta hänen itsenäistä puhevaltansa käyttöä rajoitetaan ikärajoja koskevilla säännöksillä. Lapsella, joka on täyttänyt 12 vuotta, on oikeus käyttää laillisen edustajan ohella erikseen itsenäisesti puhevaltaa itseään koskevassa lastensuojeluasiassa. Tässä tapauksessa edellä mainittu sana ”erikseen” tarkoittaa sitä, että lapsi ja huoltaja eivät ole sidottuja yhteistoimintaan, vaan kumpikin voi käyttää lapsen puhevaltaa omista lähtökohdistaan. Vaikka 12 vuotta täyttäneellä on itsenäinen puhevalta, ei hänen oikeutensa hakea muutosta viranomaisen tekemään päätökseen ole kuitenkaan poikkeukseton. Osaan päätöksistä muutoksenhakuoikeus vaatii 15 vuoden ikää. (Saastamoinen 2008, 68–69.)

6.2 Lapsen kuuleminen ja lapsen mielipiteen selvittäminen

Lapsen mielipiteen selvittäminen tulee erottaa lapsen kuulemisesta. Lapsen kuulemisella tarkoitetaan lastensuojelutapauksissa lapsen kuulemistä hallintolain 34 § mukaisesti. (Saastamoinen 2008, 67.) Lastensuojelutapauksissa lapsen kuulemisen voi suorittaa lastensuojeluviranomainen. Työntekijöitä on tällöin oltava paikalla kaksi kappaletta. (THL 2021.)

Lapsen mielipide lastensuojeluasiaan tulisi selvittää mahdollisimman hienovaraisesti ja niin, ettei siitä aiheudu tarpeetonta haittaa lapsen ja hänen vanhempiansa tai muiden läheisten ihmisten välisille suhteille. Selvitystapa ja pääasiallinen sisältö tulee aina kirjata lasta koskeviin asiakirjoihin. Tehokas dokumentointi palvelee sekä lapsen että viranomaisten oikeusturvaa. (Saastamoinen 2008, 65.)

Lapsen mielipiteen selvittämisen tavat ovat lapsen iästä riippuvaisia. Pienten lasten osalta mielipidettä voidaan selvittää esimerkiksi hankkimalla erilaisia lausuntoja eri asiantuntijoilta ja lapselle läheisiltä henkilöiltä, kuten päivähoitohenkilökunnalta. Asiaa voi selvittää myös tarkkailemalla lasta ja havainnoimalla hänen käytöstään ja suhdetta hänelle läheisiin henkilöihin. Vanhempien lasten mielipide selvitetään yleensä keskustelemalla. (Saastamoinen 2008, 65.)

Lapsen mielipidettä selvitettäessä tulee varmistua siitä, että lapsi tietää, mihin asiaan liittyen hänen mielipidettään kysytään. Erittäin tärkeää on myös, että lapsi voi aidosti ja vapaasti kertoa mielipiteensä. On myös hyväksyttävä se tosiseikka, että lapsi ei kerro mielipidettään, ja hänellä on oikeus toimia niin. On kuitenkin muistettava, että lapsella voi olla suhteessa vanhempiinsa ja muihin hänelle läheisiin henkilöihin lojaliteettiristiriitoja, jotka voivat vaikuttaa hänen mielipiteeseensä. (Saastamoinen 2008, 66.)

Rikosasiassa lapsen kuuleminen toteutetaan joko poliisin suorittamana kuulusteluna tai poliisin virka-apupyynnön perusteella tehtävänä asiantuntijan haastatteluna (Tuominen 2014, 42). Poliisihallituksen ohjeen (POL-2019-34669: Lapsi poliisitoiminnassa ja esitutkinnassa) mukaan lapsen kuulustelukertomuksen arvioimiseksi voidaan pyytää terveydenhuollon ammattihenkilöiltä asiantuntijalausuntoja niissä tilanteissa, joissa lausunnolla voidaan katsoa olevan merkitystä esitutkinnan kannalta, syyteharkinnassa tai tuomioistuimen käsittelyssä. Tällaisissa tapauksissa on yleensä kyse esimerkiksi oikeuspsykologian tai oikeuspsykiatrian yksiköiden tutkimuksia koskevista lausunnoista, lapsen kertomuksen luotettavuuden arvioinnista tai asiantuntijan tai poliisin suorittaman kuulustelun luotettavuuden arvioinnista. Esitutkintaviranomainen voi virka-apuna pyytää terveydenhuollon ammattihenkilöä haastattelemaan lasta. Esitutkintaviranomaisen on kuitenkin aina oltava reaaliaikaisesti paikalla tällaisessa tilanteessa. (POHA 2019; 28, 35.)

Edellisessä kappaleessa mainitun Poliisihallituksen ohjeen mukaan lapseen kohdistuvat rikokset lasketaan aina vaativaksi esitutkinnaksi, ja se tulisi suorittaa pari- tai tiimityöskentelynä asiaan erityisesti perehtyneiden tutkijoiden toimesta. Ensitoimien turvaaminen, jonka tekee esimerkiksi valvonta- ja hälytyssektorin partio, on kuitenkin esitutkinnan kannalta todella tärkeää, mikä tarkoittaa sitä, että jokaisen poliisin on omaksuttava lapsen kuulemiseen liittyviä erityispiirteitä. (POHA 2019, 29.)

6.3 Lapsen kuulemisen erityispiirteitä

Poliisihallituksen ohjeessa (POL-2019-34669: Lapsi poliisitoiminnassa ja esitutkinnassa) sanotaan, että lapsen kuulustelu tulisi suorittaa mahdollisimman pian rikosepäilyn esille tulemisen jälkeen (POHA 2019, 29). Tämä johtuu siitä, että lapsen – kuten aikuisenkin – muistikuvat tapahtuneesta muuttuvat ajan kuluessa. Lisäksi lapsen halu kertoa kokemuksistaan voi olla ohimenevää. Mitä enemmän aikaa kuluu tapahtuman ja kuulemisen välillä, sitä suuremmalla todennäköisyydellä lasta on voitu ulkopuolisen tai epäillyn taholta manipuloida. Tämä on otettava huomioon myös, mikäli lasta kuullaan useamman kerran. (Ellonen & Rantaeskola 2016, 81.)

Kolmen vuoden ikäinen lapsi alkaa hahmottaa maailmaa objektiivisesti. Hänen muistinsa alkaa toimia tehokkaasti ja työmuisti paranee. Lapsi pystyy pitämään mielessään hetken verran noin kol-

mesta viiteen asiaa. Myöhäisleikki- iässä tietorakenteet ja käsitemaailma laajenevat ja lapsen ajattelu kehittyy. Lapsen työmuisti paranee, opitut käsitteet tallentuvat hänen tietomuistiinsa ja ohjaavat muita toimintoja. Lapsen leikit heijastavat hänen ajatusmaailmaansa. Tässä ikävaiheessa lapsen ajattelu on itsekeskeistä ja hän pystyy katsomaan asioita vain omasta näkökulmastaan. Lapselle sadun ja todellisuuden raja on vielä häilyvä, eikä hän osaa tehdä niiden välille eroa. Neljästä vuodesta eteenpäin lapsen kasvua leimaavat sisäisen maailman rikastuminen ja mielikuvituksen kasvaminen. Myös tietoinen valehtelu opitaan neljän vuoden iässä. Toisaalta taas viisi-kuusi-vuotiaat lapset ovat jo taitavia pitämään salaisuuksia. (Kaisvuo ym. 2013; 41, 49–51.)

Mikäli otetaan huomioon edellä mainitut lapsen ikään ja kehitykseen liittyvät ominaisuudet lapsen kuulemistilaisuudessa, niin hän voi olla luotettava kertoja. Tämä on myös yksi niistä seikoista, minkä takia viranomaisten välinen yhteistyö on niin merkityksellistä ja tärkeää sekä tietotaitoa lisäävää.

Lapsen kuuleminen täytyy suunnitella huolellisesti. Mahdolliset esitiedot tapauksesta tulee pistää tarkasti muistiin. Esitietoja hyödynnetään muun muassa niin kutsutussa harjoitushaastattelussa, jossa lapsen kanssa harjoitellaan avointa kerrontaa. Lasta ei kuulustelussa saa johdatella vaan hänen tulisi itse kyetä kertomaan tapahtumista omin sanoin. Mahdolliset vaihtoehtoiset selitykset on myös otettava huomioon ja ne on pyrittävä myös ennakoimaan. (Ellonen & Rantaeskola 2016, 90–91.)

Lapsen kuuleminen taltioidaan aina videolle. Pääsääntöisesti alle 15- vuotiaan lapsen ei ole tarve mennä henkilökohtaisesti oikeuden istuntoon kertomaan tapahtumista, vaan siellä näytetään kuulustelujen videotaltiointi, johon myös epäilty on saanut tutustua etukäteen ja esittää siitä kysymyksiä. (Ellonen & Rantaeskola 2016, 81.)

7 LAPSEEN KOHDISTUVAT RIKOKSET

7.1 Alle 18-vuotiaisiin kohdistuvat rikokset yleisen syytteen alaisia

Rikokset jaotellaan asianomistajarikoksiin ja virallisen syytteen alaisiin rikoksiin. Asianomistajarikoksissa rikoksen kohteena ollut uhri eli asianomistaja saa päättää, nostaako syyttäjän syytteen rikoksesta epäiltyä kohtaan vai ei. Jos asianomistajalla ei ole asiassa mitään vaatimuksia, poliisi ei lähde asiaa tutkimaan eikä syyttäjällä ole syyttämisoikeutta. *Rikosasiaa ei oteta tuomioistuimessa tutkittavaksi, ellei syytettä rikoksesta ole nostanut se, jolla on siihen lain mukaan oikeus* (laki oikeudenkäynnistä rikosasioissa 1:1 §. 11.7.1997/689). Jos asianomistajarikos on kohdistunut vajaavaltaiseen henkilöön, on syytteenosto-oikeus sillä, jolla on puhevalta. Vajaavaltaisen puhevaltaa käyttää edunvalvoja tai muu laillinen edustaja. Kun kyseessä on vajaavaltainen alaikäinen ja tehty

rikos on kohdistunut häneen henkilönä (pahoinpitely, kunnianloukkaus, seksuaalirikos) on puhevalta tällöin huoltajalla tai muulla laillisella edustajalla. (Oikeudenkäymiskaari 12:1 §. 14.1.1972/21.)

Rikoslain 20 luvun seksuaalirikokset ovat kaikki yleisen syytteen alaisia rikoksia, jos ne kohdistuvat alle 18-vuotiaaseen (Rikoslaki 20, 24.7.1998/563). Tässä tapauksessa alaikäisen asianomistajan huoltajalla tai edunvalvojalla ei ole valtaa siihen, etteikö syyttäjä nosta asiassa syytettä rikoksesta epäiltyä kohtaan. Syyttäjä tekee siis syytteenostopäätöksen itsenäisesti. Rikoslain 21 luvun henkeen ja terveyteen kohdistuneista rikoksista kaikki muut ovat yleisen syytteen alaisia rikoksia kohdistuessaan alle 18-vuotiaaseen, paitsi vammantuottamus. Myös lievä pahoinpitely on yleisen syytteen alainen rikos kohdistuessaan alle 18-vuotiaaseen (RL 21:16 §. 13.5.2011/441). Tämä muutos on tullut hallituksen esityksen myötä vuonna 2011. Lapsen tärkeä etu ja oikeusturva on otettu tätä kautta huomioon puhevaltaoikeuksista huolimatta. Viranomainen käsittelee asian, vaikka puhevalan omaavalla henkilöllä ei olisi asiassa vaatimuksia.

7.2 Päiväkoti-ikäiseen kohdistunut rikosepäily — täytettävä rikosilmoituslomake

Kun päiväkotihenkilöstölle tulee työssään epäily lapseen kohdistuneesta rikoksesta, voivat he aina aluksi konsultoida poliisia velvollisuuksistaan sekä toimenpiteistään. Kuten aiemmin on jo käsitelty, tulee asiasta aina tehdä vähintään lastensuojeluilmoitus tilanteen niin vaatiessa. Kun päiväkotihenkilöstön ilmoitusvelvollisuus poliisille asiasta selvenee, tulee rikosilmoitus tehdä. Ilmoituksen voi tehdä joko puhelimitse tai kirjallisesti. Varmempi ja prosessin kannalta parempi tapa on täyttää asiasta Poliisihallituksen tekemä lomake: *Ilmoitus epäilystä lapseen kohdistuneesta rikoksesta*. Lomake löytyy poliisin sähköisestä asiointipalvelusta osiosta Palvelut yrityksille ja yhteisöille osoitteesta: <https://asiointi.poliisi.fi/yritys/rikos>.

Lomakkeeseen kirjataan seuraavat asiat:

- miten asia on tullut ilmoituksen tekijän tietoon
- tiedot lapsesta, tämän vanhemmista ja mahdollisesta rikosepäilystä
- mitä tapahtumasta tiedetään ja mitä mahdollisia vammoja lapsella on
- ketkä rikosepäilystä tietävät ja onko siitä kerrottu lapsen vanhemmille
- lastensuojeluilmoituksen tilanne tai lapsen aikaisempi sosiaalihuollon asiakkuus
- muut lapseen liittyvät huolet.

Salassa pidettävä täytetty asiakirja lähetetään poliisille postitse tai salattuna sähköpostina. (Lehtinen & Rossi 2021, 140–143.)

7.2.1 Poliisin tekemä esiselvitys ja asianosaisten kuuleminen päiväkotihenkilöstön näkökulmasta

Tässä kappaleessa käsitellään hyvin pääpiirteisesti toimenpiteitä, joita tehdään, kun päiväkotikäiseen lapseen kohdistunut rikosepäily tulee poliisin tietoon. Aihetta sivutaan opinnäytetyön rajauksien puitteissa. Tarkasteluun otetaan siis poimintoja käytännön asioista varhaiskasvatuksen eli päiväkotihenkilöstön näkökulmasta.

Kun poliisi on saanut tietoonsa lapseen kohdistuneen rikosepäilyn, käynnistyy asiassa esiselvitys, jonka perusteella poliisi tekee ratkaisun, aloitetaanko asiassa esitutkinta. Esiselvityksen aikana poliisi selvittää mahdollisia tapahtumia ja asianosaisia sekä kuulee ilmoituksen tekijää, sosiaaliviranomaisia, varhaiskasvatuksen henkilökuntaa sekä huoltajia. Jos joku lapsen huoltajista on asiassa epäiltynä, ei häneen siinä tapauksessa olla vielä yhteydessä. (Lehtinen & Rossi 2021, 24.) Poliisin ja päiväkotihenkilöstön välisen yhteistyön ja sovittujen toimintatapojen merkitys kasvaa, kun epäiltynä on lapsen huoltaja tai läheinen, jottei esitutkinta vaarannu (POHA 2019, 13). Kun syytä epäillä -kynnys ylittyy, käynnistyy asiassa esitutkinta, jolloin poliisi voi määrätä ilmoituksen tehneen päiväkodin työntekijän asiassa todistajan asemaan.

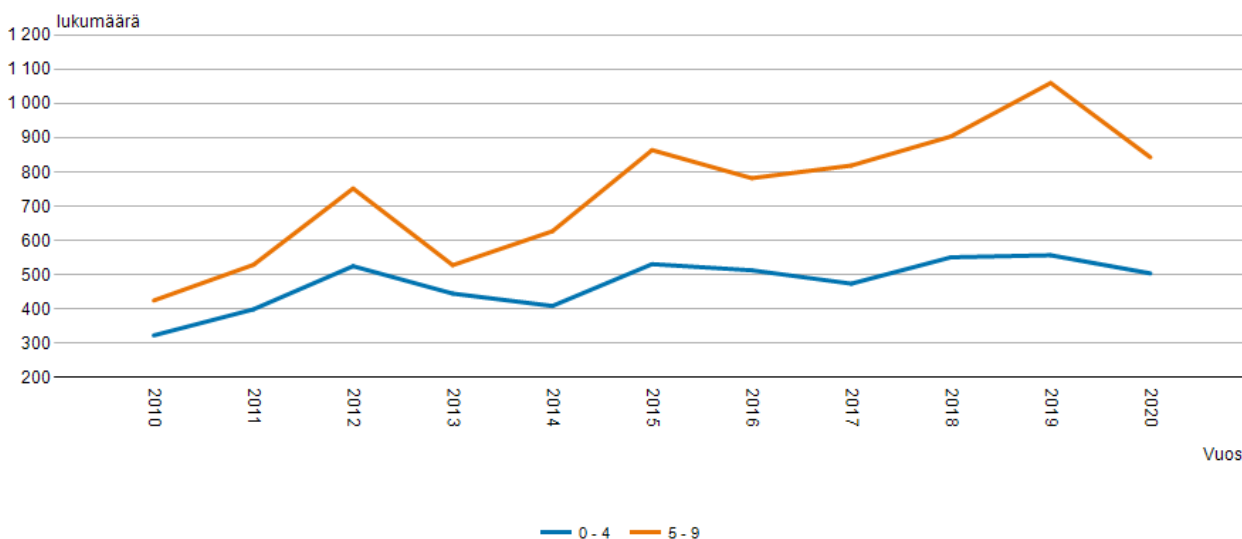
Lapset ovat hyvin alltiita muiden sanomisille ja johdatteluille. Heidän kertomuksensa voi helposti muuttua, kun joku heille autoritäärisessä asemassa oleva henkilö esittää johdattelevia kysymyksiä. Tästä syystä, kun rikosepäily varhaiskasvatuksen henkilökunnalle herää, tulisi keskustelu heti keskeyttää ja siirtää asia ammattilaiselle. Lapsen mahdollisessa kuulustelussa selvitetäänkin, ikätasosta riippuen, mitä ja kenen kanssa hän on jo asiasta puhunut. (Lehtinen & Rossi 2021, 74.)

Jos päiväkotikäistä lasta voidaan hänen ikätasoonsa nähden kuulla, suoritetaan kuulustelut aina ääni- ja kuvatallenteelle. Lapsen kuulemista käsitellään laajemmin opinnäytetyön kappaleessa kuusi. Lapsen kuuleminen suoritetaan pääsääntöisesti vain poliisin tiloissa, yliopistollisessa sairaalassa tai oikeuspsykologian tai -psykiatrian yksiköissä sitä varten erikseen suunnitelluissa kuulusteluhuoneissa. Kiireellisissä tapauksissa lasta voidaan kuulla myös päiväkodissa tai hänet voidaan noutaa sieltä. Jos lapsi joudutaan kiireellisesti noutamaan päiväkodista kuulusteluun siten, etteivät vanhemmat tiedä asiasta, on poliisi tällöin yhteydessä päiväkotiin, ja lapselle määrätty edunvalvoja hoitaa kuljetuksen. Tilanteet ovat hyvin poikkeuksellisia, ja niissä poliisin tulee käyttää tarkkaa harkintaa yhdessä muiden viranomaisten kanssa. Poliisin on tärkeää puntaroida asiat lapsen edun lähtöisesti ja muistaa myös lapselle määrätyn edunvalvojan läsnäolo. Tällöin kuulustelu tallennetaan niin ikään videolle. (Lehtinen & Rossi 2021, 84.)

7.3 Perhe- ja lähisuhdeväkivallan alle 10-vuotiaat uhrin

Tutkittavan aiheen ympäriltä haluttiin tuoda esiin myös hieman lukuja. Tilastokeskus käsittelee ja tilastoi perhe- ja lähisuhdeväkivaltaa poliisille ilmoitettujen rikosten pohjalta. Perhe- ja lähisuhdeväkivaltaan liittyvinä rikoksina tilastokeskus käsittelee rikoslain 20 luvun seksuaalirikokset, luvun 21 henkeen ja terveyteen kohdistuvat rikokset sekä vapaudenriiston, laittoman uhkauksen, vainoamisen, pakottamisen, ihmiskaupan, ryöstön ja kiristysrikokset. (Tilastokeskus 2021.)

Tilastoinnin tarkasteluun valittiin perhe- ja lähisuhdeväkivallan alaikäisistä uhreista kaksi ikäkaumaa, 0–4-vuotiaat sekä 5–9-vuotiaat (kuva 1) koska päiväkotikäiset lapset ovat 0–6-vuotiaita. Tarkastellaan valittujen ikäjakaumien uhrien määrää. Tilastoinnin tuloksista haluttiin nostaa olennaisina piikkeinä molemmissa ikäluokissa näkyvät vuosien 2011 sekä 2015 voimaan tulleet lakimuutokset. Vuoden 2011 lakimuutoksen johdosta myös lievä pahoinpitely muuttui virallisen syytteen alaiseksi rikokseksi, kun se kohdistuu alle 18-vuotiaaseen (RL 21:16 §. 13.5.2011/441). Vuonna 2015 lastensuojelulakiin tulleen muutoksen johdosta laissa mainitut tahot ovat velvollisia tekemään poliisille ilmoituksen, kun herää epäily lapseen kohdistuneesta rikoksesta. Tästä on kerrottu lisää kappaleessa 3.2. Ihmisten tietoisuus, viranomaisten koulutus, teknologian kehitys sekä ilmoituksen tekemisen alentunut kynnys, ovat kaikki varmasti osaltaan edistäneet sitä, että poliisin tietoon tulee nykyään enemmän lapsiin kohdistuneita rikoksia.

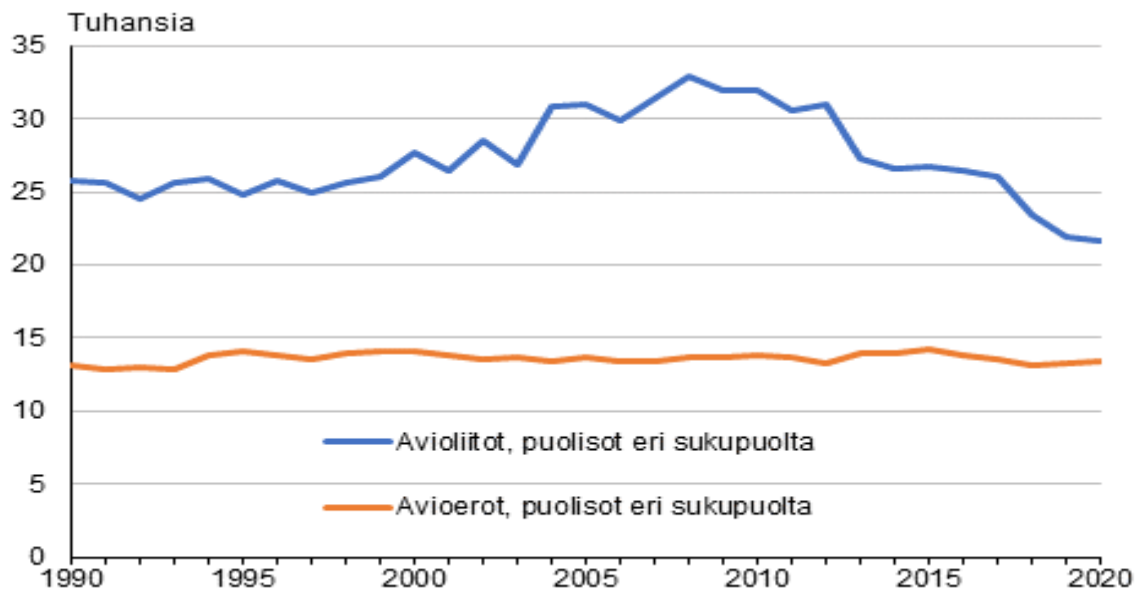
Kuva 1. Poliisin tietoon tulleet perhe- ja lähisuhdeväkivallan 0–4- ja 5–9-vuotiaiden uhrien lukumäärä Suomessa vuosina 2010–2020. Lähde: Rikos- ja pakkokeinotilasto, Tilastokeskus.

7.4 Avioero- ja adoptioperheen riskit

Ensi- ja turvakotien liiton mukaan väkivallan riski erotilanteissa kasvaa erityisesti perheissä, joissa aiemmin on käytetty väkivaltaa. Aikuiset saattavat sortua käyttämään tällaisessa erityisen stressaavassa elämäntilanteessa väkivaltaa myös lapsia kohtaan. (Ensi- ja turvakotien liitto 2018.) Saamme usein myös lukea sosiaalisesta mediasta tarinoita liittyen ikäviin huoltajuuskiistoihin. Terveiden ja hyvinvoinnin laitoksen tekemän tilastotutkimuksen mukaan jatkuvat huoltoriidat näkyvät sijoitettujen lasten taustalla joka kymmenennen lapsen kohdalla, ja huoltoriitoja tunnistettiin 23 prosentilla lapsista (Heino ym. 2016, 70).

Niin ikään Terveiden ja hyvinvoinnin laitoksen johtamat tutkimukset osoittavat, että muun muassa perheen ihmissuhteiden kriisit, kuten avioerot ja kuolema, ovat vahvassa yhteydessä lapsen päätymiseen lastensuojelun sijaishuoltoon. Rekisteritutkimuksessa todettiin myös ongelmien kasautuminen samoihin perheisiin. (Pekkarinen & Tervo 2019.) Edellä on siis mainittu muutamia syitä, jonka vuoksi haluttiin nostaa esiin perheen avioerotilanteet myös yhdeksi riskitekijäksi lapsiin kohdistuvissa rikoksissa.

Ero on moniulotteinen prosessi, jonka osa-alueita ovat emotionaalinen ero, juridinen ero, taloudellinen ero, vanhemmuuden ero, psyykinen ero ja sosiaalinen ero (Pulli 2015, 10). Tilastokeskuksen tietojen mukaan vuonna 2020 avioeroon päättyi 13 478 avioliittoa (kuva 2). Näistä 88:aa lukuun ottamatta kaikki olivat avioeroja, joissa puoliset olivat eri sukupuolta. Avioerojen määrä, joissa puoliset olivat eri sukupuolta, lisääntyi 79:llä edelliseen vuoteen verrattuna. Tilastokeskuksen mukaan avioerojen vuosittainen määrä on vaihdellut ilman selvää suuntaa. Vuosi 2020 oli toinen peräkkäinen vuosi, jolloin erojen määrä suureni. Vuosittaiset määrän muutokset ovat olleet kuitenkin niin pieniä, että avioeronneisuus, eli avioeronneiden määrä suhteessa naimisissa oleviin, on pysynyt samalla tasolla jo yli 20 vuotta: 13–14 eroa tuhatta naimisissa olevaa joko naista tai miestä kohden laskettuna. (Tilastokeskus 2021).

Kuva 2. Avioliitot ja erot 1990–2020, puoliset eri sukupuolta. Lähde: Siviilisäädyn muutokset 2020, Tilastokeskus.

7.5 Lapsen oikeudet erotilanteessa

Oikeustieteellisessä keskustelussa lapsen oikeuksista on kysymys lapselle kuuluvista ihmisoikeussopimuksiin ja lakeihin perustuvista oikeuksista. Oikeuksista vastaavat muun muassa valtiot ja kunnat. Aiemmin lasta ei nähty oikeuksien haltijana eikä osallistujana vaan sosiaalisena ongelmana, joka tarvitsi yhteiskunnan suojelua. Vuonna 1991 Suomessa lakina voimaan tullut YK:n lapsen oikeuksien sopimus katsoo lapsen olevan kansainvälisen oikeuden aktiivinen subjekti, oikeuksien haltija, jolla on oikeus vaikuttaa itseään koskeviin päätöksiin. Lapsen oikeuksien kehitys on kiinteässä yhteydessä ihmisoikeuksien kehitykseen. (Hakalehto-Wainio ym. 2013, 13.) Lisää lasten oikeuksista on kerrottu luvussa Lapsen edunvalvonta.

Kun vanhemmat eroavat, heidän täytyy päättää alaikäisten lastensa asioista. Vanhempien täytyy ratkaista, jääkö lapsi vanhempien yhteishuoltoon, kumman vanhemman luona lapsi asuu, miten hänen oikeutensa tavata etävanhempaansa toteutetaan sekä miten lapsen elatusvastuu jakautuu vanhempien kesken. Vanhemmat voivat sopia asioista keskenään, mutta usein sopimus on syytä vahvistaa viranomaisella. (THL 2020.)

Avioerojen yleistyminen on johtanut siihen, että lapsen huoltoa, asumista ja tapaamisoikeutta koskevien asioiden vuotuinen kokonaismäärä on jatkuvasti lisääntynyt. Asioita ratkotaan sosiaalitoimessa ja tarvittaessa tuomioistuimessa. (Litmala 2002, 18.) Asian selvittämiseksi tuomioistuin pyytää tarvittaessa sosiaalilautakunnalta selvityksen lapsen ja perheen tilanteesta (THL 2021).

Jo vauvaikäinen lapsi aistii perheen tunneilmastoa, ja vauva voi ilmentää hämmennystään muun muassa ruokahaluttomuudella tai univaikeuksilla. Leikki-ikäisen lapsen oireiluna voi ilmetä esimerkiksi psykosomaattisia oireita tai kehityksellistä taantumista. Osa lapsista pyrkii käyttäytymään kiltisti ja vanhempiaan lohduttaen. (THL n.d.) Leikki ja mielikuvitus ovat lapsen kykyjä käsitellä asioita, ja näin ollen eroon liittyviä asioita voi käsitellä esimerkiksi satujen avulla. Säännöllinen päivärytmi ja arjen rutiinien säilyminen vahvistavat turvallisuuden tunnetta. Vanhempien lisäksi lapsella on hyvä olla myös muita aikuisia, jotka tukevat häntä. Päiväkodin ja kodin välinen yhteistyö on tärkeää, jotta lapsi saa tukea myös kodin ulkopuolella. (Ero-opas lapsiperheiden vanhemmille n.d., 6.) On tärkeää, että vanhemmat asuvat niin lähekkäin, että lapsen päiväkotia ja tärkeimmät sosiaaliset suhteet pysyvät samana (Helsingin kaupunki 2021).

7.6 Yhteishuoltajuus ja yksinhuoltajuus

Yhteishuoltajuus tarkoittaa sitä, että lapsen huoltajat huolehtivat yhdessä lapsen lakisääteisistä oikeuksista kuten hoidosta, koulutuksesta ja kasvatuksesta. Käytännössä tämä tarkoittaa vanhempien välistä yhteistoimintaa ja yhteistä päätöksentekoa lapsen asioissa. Lähtökohtana on, että vanhemmat jatkavat yhdessä lapsen huoltajina myös eron jälkeen. Huomioitavaa on, että yhteishuolto ei tarkoita samaa kuin vuoroasuminen. Lapsen asuminen, tapaamisoikeus ja huoltomuoto ovat erillisiä asioita. (THL 2021.)

Yksinhuoltajuus puolestaan tarkoittaa sitä, että lapsella on vain yksi huoltaja. Vanhemmat voivat sopia yksinhuollosta keskinäisellä sopimuksella tai siitä voi päättää tuomioistuimella. Yksinhuoltaja voi tehdä lasta koskevat päätökset yksin. Viranomaiset, esimerkiksi päiväkotia, koulu, terveydenhoito ja sosiaalitoimi, antavat lasta koskevat tiedot lähtökohtaisesti vain huoltajalle. Huoltajan erikseen antamalla luvalla, sopimuksella tai tuomioistuimen päätöksellä tietoja voidaan antaa myös toiselle vanhemmalle tai muulle henkilölle. (THL 2021.)

7.7 Vanhempia erotilanteessa tukeva taho

Perhe tarjoaa jäsenilleen muita vuorovaikutussuhteita merkittävämmän ihmissuhdeympäristön. Tämän vuoksi perhettä on perustellusti kutsuttu yhteiskunnan perussoluksi. Perhesuhteissa on kysymys kiinnittymisestä ja itsensä toteuttamisesta, sitomisesta ja karkottamisesta, vakaudesta ja varallisuudesta. (Mahkonen 1998, 7.)

Vanhempien ero koskettaa jokaista perheenjäsentä ja heijastuu myös perheen läheisiin. Avioeroprosessi saattaa näyttäytyä monella tavalla myös päiväkodin työntekijöille esimerkiksi lapsen käytöksen muuttumisena tai ohjeistuksena, kenelle lapsen saa luovuttaa häntä haettaessa ja kenelle ei.

Erokriisi voi näkyä aikuisen elämässä erilaisina oireina, jotka heijastuvat sekä psyykkiseen että fyysiseen hyvinvointiin. Oireina voi olla muun muassa unettomuutta, masentuneisuutta ja tunteiden ailahtelua. Myös toisen vanhemman mustamaalaaminen ja hänen vanhemmuutensa vähättely ja mitätöinti kuuluvat herkästi ero-oireilun piiriin. Joskus vanhempi haluaa kokonaan katkaista omat ja mahdollisesti myös lapsen suhteet ex-puolisoonsa. (Ensi- ja turvakotien liitto, n.d.)

Vanhemmat tarvitsevat erityistä tukea parisuhteen päättymiseen liittyvien tunteiden ja vanhempien välisen vanhemmuussuhteen jatkumisen näkökulmista. (Ensi- ja turvakotien liitto, n.d.) Auttavia tahoja on useita. Vanhemmat on hyvä ohjata ottamaan yhteys esimerkiksi Ensi- ja turvakotien liittoon, Mielenterveystaloon tai oman kuntansa terveys- ja sosiaalihuollon palveluihin.

7.8 Adoptio

Halusimme nostaa esille myös adoption aiheena, koska olemme havainneet entisissä ammattiesittämämme, että perheet, joissa on adoptiolapsia, kokevat paljon haasteita lapsen hoitoon ja kasvatukseen liittyen. Adoptioperheille on kuitenkin tukea tarjolla esimerkiksi neuvolan ja lastensuojelun taholta. Poliisinkin olisi kuitenkin hyvä tiedostaa haasteet adoptioperheissä ja mistä ne saattavat johtua. Sekä adoptiovanhemmat että adoptiolapset voivat oireilla monin tavoin, ja näissä tilanteissa viranomaisyhteistyö on usein avainasemassa. Meri Lehtovaaran tekemän Pro gradu -tutkielman mukaan jotkin psykososiaaliset tekijät adoptoitujen lasten elämässä ovat johtaneet lastensuojeluasiakkuuteen. Näitä ovat esimerkiksi adoptioäidin sensitiivisyyden puute ja kova vaatimustaso adoptiolasta kohtaan. Muita syitä adoptioperheiden lastensuojeluasiakkuuteen ovat perheyhteisön vuorovaikutuksen ongelmat, adoptiolapsen käyttäytymiseen ja mielenterveyteen liittyvät ongelmat, adoptiovanhemman päihde- ja mielenterveysongelmat sekä adoptiovanhemman tai -vanhempien uupumus ja pulassa oleminen. (Lehtovaara 2014, 76–77.)

Adoptioiän merkitys lapsen myöhemmälle kehitykselle riippuu todennäköisesti ennen adoptiota vallinneista olosuhteista. Laitoksessa vietetty aika lisää lasten riskiä kohdata muun muassa traumatisoivia vuorovaikutuskokemuksia, ravinnon puutetta ja sairauksia. Romaniasta adoptoitujen lasten on raportoitu kärsivän huomattavasti useammin traumaperäisen stressihäiriön oireista riippumatta adoptioiästä tai ajasta uudessa perheessään. Paranemisprosessi ei aina ole kovin suoraviivainen hyvässäkin vuorovaikutusympäristössä. Tutkimukset ovat osoittaneet, että vaikka kaltoin kohdeltu lapsi onnistuukin useimmiten kiinnittymään kohtalaisen turvallisesti adoptiovanhempiinsa, lapsen valikoimaton sosiaalisuus saattaa siitä huolimatta jatkua vielä vuosia. Adoptiolapsilla, niin kotimaasta kuin ulkomailta adoptoiduilla, esiintyi verrokkilapsiin nähden enemmän masennus- ja käyttäytymisongelmia sekä psykiatrisen hoidon tarvetta. (Duodecim 2008.)

Lehtovaaran tekemän Pro gradu -tutkielman mukaan lastensuojelun asiakkaana olevan adoptiolapsen tarpeita täytyy tarkastella lapsen menneisyyden ja adoptioprospektiivin valossa. Osaamisen ja

tiedon lisääminen lastensuojelussa on tärkeää sillä saralla. Lastensuojelun asiakkuus ei saisi olla adoptiovanhemmille leima otsassa, vaan se voi olla myös kanava saada apua vaikeassa tilanteessa. (Lehtovaara 2014, 87.)

Adoptio- ja kansainvälisen adoptiopalvelun yleinen suunnittelu, ohjaus ja valvonta kuuluu Sosiaali- ja terveysministeriölle. Adoptio- ja kansainvälistä adoptio- ja neuvontaa saavat kaikki ne, jotka toivovat adoptiolasta Suomesta tai ulkomailta. Prosessi on käynnistettävä neuvontaan osallistumisella. Neuvontaa saavat myös raskaana olevat naiset, jotka suunnittelevat lapsensa luovuttamista adoptoitavaksi. Adoptio- ja kansainvälistä adoptio- ja neuvontaa antavat kuntien sosiaalitoimistot sekä Pelastakaa Lapset ry. Kansainvälisestä adoptiopalveluista huolehtivat Interpedia ry, Pelastakaa Lapset ry sekä Helsingin sosiaali- ja terveysvirasto. (STM, n.d.)

Adoptio on ollut länsimaissa jatkuvasti kansainvälistyvä ilmiö (Mikkola 2012, 57). Tilastokeskuksen mukaan vuonna 2019 Suomessa tehtiin 370 adoptiota. Suomessa syntyneiden lasten adoptioita oli 291 ja ulkomailla syntyneiden 79. (SVT 2020.) Kansainvälisestä adoptiosta puhutaan silloin, kun lapsi siirtyy adoption yhteydessä asuinpaikkavaltioistaan valtioon, jossa adoptioijalla on vakinainen asuinpaikka. Kun adoptiota toteutetaan valtioiden rajat ja myös kulttuuriset rajat ylittäen, on erityisen tärkeää saada lasten asema turvattua kansainvälisin sopimuksin. Merkityksellisin näistä sopimuksista on Haagissa 29.05.1993 perustettu adoptiosopimus, joka perustuu lapsen alkuperäisvaltion ja vastaanottavan valtion viranomaisten väliselle yhteistyölle. Maiden viranomaisten välinen yhteistyö pyrkii ennaltaehkäisemään lapsikaupan sekä sellaisten adoptioiden estämisen, joihin vanhemmat eivät ole antaneet lupaa. (Mikkola 2012, 57.) Myös vuonna 2012 voimaan tullut adoptiolaki edistää lapsen edun toteutumista (STM, n.d.).

8 TUTKIMUSTULOKSET

8.1 Tutkimuskysymysten tulokset teoriapohjan kautta

Tämän opinnäytetyön tarkoituksena oli vastata tutkimuskysymyksiin koskien varhaiskasvatushenkilöstön velvollisuuksia ja lasten oikeuksia lapsiin kohdistuvissa rikosasioissa. Tavoitteena oli myös saada kokonaisvaltainen käsitys siitä, minkälaisena varhaiskasvatushenkilöstö kokee saamansa koulutuksen aiheeseen liittyen sekä minkälaiseksi yhteistyö poliisin kanssa koetaan. Päiväkotien ja poliisin välisestä yhteistyöstä lasta koskevissa rikosasioissa ei ole aiemmin tehty tutkimuksia, ja tämän vuoksi tutkimuksen vertailu aikaisempiin tutkimuksiin ei ole mahdollista. Tämän tutkimuksen luotettavuus erityisesti kolmanteen tutkimuskysymykseen liittyen perustuukin täten paljolti kyselystä saatuihin tuloksiin.

Ensimmäisessä tutkimuskysymyksessä *Kuinka laki velvoittaa varhaiskasvatushenkilöstöä toimimaan, kun herää epäily lapsen kohdistuneesta rikoksesta?* pohditaan lain tuomaa velvoitetta toimia niissä tilanteissa, joissa epäillään lapsen joutuneen rikoksen uhriksi. Tietoa kerättiin eri lakilähteistä, kuten lastensuojelulaista ja varhaiskasvatuslaista sekä hallituksen esityksistä, ja koottiin lopuksi yhteen muodostaen niistä kattava ja selkeä kuva. Yhtenä merkittävänä lähteenä poliisin työn osalta tähän liittyen oli Poliisihallituksen ohje POL-2019-34669: Lapsi poliisitoiminnassa ja esitutkinnassa.

Asioita tutkittaessa ja pohdittaessa, varsinkin salassapitoasioita, kävi ilmi, että lapsen varhaiskasvatuksen järjestäjillä on salassapitosäännösten estämättä oikeus saada välttämättömät tiedot lapsesta hänen huoltajiltaan, opetustoimen viranomaisilta, muilta varhaiskasvatuksen palvelujen tuottajilta sekä sosiaali- ja terveydenhuollon viranomaisilta ja ammattihenkilöiltä. (Varhaiskasvatuslaki 40 §.) Lisäksi lastensuojelulain (13.4.2007/417) 25 §:n 1 mom. 1 kohdan mukaan lasten päivähoiton palvelujen toimessa oleva henkilö on velvollinen salassapitosäännösten estämättä viipymättä ilmoittamaan kunnan sosiaalihuollosta vastaavalle toimielimelle, jos on tehtävässään saanut tietää lapsesta, jonka hoidon ja huolenpidon tarve, kehitystä vaarantavat olosuhteet tai oma käyttäytyminen edellyttää mahdollista lastensuojelun tarpeen selvittämistä.

Varhaiskasvatuksen henkilöstöllä on lisäksi velvollisuus tehdä salassapitosäännösten estämättä rikosilmoitus poliisille, kun heillä on tehtävässään tietoon tulleiden seikkojen perusteella syytä epäillä, että lapseen on kohdistettu rikoslain 20 luvun mukainen seksuaalirikokseksi määritetty teko tai rikoslain 21 luvun mukainen henkeen ja terveyteen kohdistunut teko, josta on säädetty vähintään kaksi vuotta vankeutta (LSL 25 § 3 mom.).

Toisessa tutkimuskysymyksessä *Mitä lastensuojelulaki linjaa lapsen oikeuksista?* on pyritty selvittämään, minkälaiset oikeudet lapsilla on, jotta heidän psyykinen, fyysinen ja sosiaalinen kasvuympäristönsä loisi mahdollisimman hyvän perustan aikuisuudelle. Lisäksi on pyritty selvittämään, minkälaiset oikeudet lapsilla on heidän joutuessaan rikoksen uhriksi.

Vaikka vastuu lapsen hyvinvoinnista on ensisijaisesti lapsen vanhemmilla ja huoltajilla, on lastensuojelun tuettava vanhempia, huoltajia ja muita lapsen hoidosta ja kasvatuksesta vastaavia henkilöitä lapsen kasvatuksessa ja huolenpidossa järjestämällä tarvittavia palveluja ja tukitoimia (LSL 1:2 § 3 mom.). Lastensuojelulain tarkoituksena on turvata lapsen oikeus turvalliseen kasvuympäristöön, tasapainoiseen ja monipuoliseen kehitykseen sekä erityiseen suojeluun (LSL 1:1 §) ja kuten aiemmin on todettu, on hallituksen esityksen (252/2006) mukaan lastensuojelulain tavoitteena myös edistää viranomaisten välistä yhteistyötä lasten ja nuorten hyvinvoinnin edistämiseksi sekä lastensuojelun toteuttamiseksi. Lain tarkoitus on myös parantaa lapsen ja tämän huoltajien oikeusturvaa lastensuojeluun liittyvissä päätöksenteoissa. (HE 252/2006.)

Lastensuojelulain 1:4 § mukaan lastensuojelun keskeisiin periaatteisiin kuuluu edistää lapsen suotuisaa kehitystä ja hyvinvointia. Lastensuojelun on pyrittävä ehkäisemään lapsen ja perheen ongelmia sekä puuttumaan riittävän varhain havaittuihin ongelmiin. Lastensuojelun tarvetta arvioitaessa ja lastensuojelua toteutettaessa on ensisijaisesti otettava huomioon lapsen etu. Lapsen etua arvioitaessa tulee kiinnittää huomiota siihen, miten eri toimenpidevaihtoehdot ja ratkaisut turvaavat lapselle tasapainoisen kehityksen ja hyvinvoinnin sekä läheiset ja jatkuvat ihmissuhteet, mahdollisuuden saada ymmärtämystä ja hellyyttä sekä iän ja kehitystason mukaisen valvonnan ja huolenpidon, taipumuksia ja toivomuksia vastaavan koulutuksen, turvallisen kasvuympäristön ja ruumiillisen sekä henkisen koskemattomuuden, itsenäistymisen ja kasvamisen vastuullisuuteen, mahdollisuuden osallistumiseen ja vaikuttamiseen omissa asioissaan sekä kielellisen, kulttuurisen ja uskonnollisen taustan huomioimisen.

Lastensuojeluasian vireille tulon jälkeen sosiaalityöntekijän tai muun lastensuojelun työntekijän on arvioitava välittömästi lapsen mahdollinen kiireellinen lastensuojelun tarve (LSL 5:26 §). Lastensuojelullisten tarpeiden kartoitusvaiheessa vastuu lapsen edun toteutumisesta on lapsen asioista vastaavalla sosiaalityöntekijällä. Sosiaalityöntekijä joutuu tekemään päätöksiä, jotka vaikuttavat suuresti asiakkaan elämään. Hän valvoo ja avustaa virkansa puolesta lasta tai nuorta myös puhevallan käytössä. Tarpeen vaatiessa sosiaalityöntekijä huolehtii myös siitä, että lapsi tai nuori ohjataan oikean oikeusavun piiriin sekä siitä, että hänelle haetaan tarpeen vaatiessa edunvalvojaa. (LSL 4:24 §.)

Lapsi on lastensuojeluasiassa aina iästään riippumatta asianosainen, mutta hänen itsenäistä puhevaltansa käyttöä rajoitetaan ikärajoja koskevilla säännöksillä. Lapsella, joka on täyttänyt 12 vuotta, on oikeus käyttää laillisen edustajan ohella erikseen itsenäisesti puhevaltaa itseään koskevassa lastensuojeluasiassa. (Saastamoinen 2008, 68–69.)

8.2 Kyselylomakkeella saadut vastaukset

Opinnäytetyön kolmanteen tutkimuskysymykseen kerättiin tietoa päiväkotihenkilöstölle lähetetyllä sähköpostikyselyllä, jossa oli yksitoista kysymystä. Tutkimuksen kolmas tutkimuskysymys käsitteli sitä, minkälaisena päiväkotihenkilöstö kokee saamansa koulutuksen lapsiin kohdistuneiden rikosepäilyjen suhteen ja miten he kokevat poliisin kanssa tehdyn yhteistyön.

Sähköpostitse lähetettyyn kyselylomakkeeseen saatiin 11 vastausta päiväkodeissa työskenteleviltä henkilöiltä. Lomake oli avattu 31 kertaa, mutta silti vastauksia oli lähetetty vain 11 kappaletta. Vastaajien ikähaarukka oli 24–61 vuotta. Työkokemusta vastaajilla oli vähimmillään 3 vuotta ja enimmillään 36 vuotta. Yhteensä työkokemusta vastaajilla oli 194 vuotta. Vastaajien sukupuolta ei lomakkeella selvitetty, koska sitä ei pidetty oleellisena tietona. Vastaajia ei voida myöskään yhdistää

vastauksissa mihinkään tiettyyn päiväkotiin, eikä valikoituja päiväkoteja tuoda nimellisesti esiin tässä tutkimuksessa anonymiteetin varmistamiseksi.

Lomakkeella kysyttiin henkilöstön saamaa koulutusta lapsia koskevien rikosepäilyjen hoitamiseen. Vastaajista 8 kpl eli 73 % vastasi saaneensa koulutuksen, yksi vastaajista ei ollut saanut koulutusta lainkaan ja kaksi vastaajaa koki, että aihetta on vain sivuttu ja että koulutuksesta on liian kauan aikaa. Seuraavaksi lomakkeessa kysyttiin, kysymyksellä numero 4, henkilöstön mielipidettä saadun koulutuksen laadusta (taulukko 1). Kaksi vastaajista, 18 %, piti saamaansa koulutusta tarpeeksi kattavana. Neljä vastaajista, 36 %, piti saamaansa koulutusta hyvänä. Kolme vastaajaa, 27 %, oli sitä mieltä, että koulutusta voisi kehittää ja yksi vastaajista piti saamaansa koulutusta huonona. Yksi vastaaja ei ollut saanut koulutusta lainkaan. Yksi vastaajista valitsi vastausvaihtoehdon ”joku muu”, ja kirjasi avoimeen kohtaan vastauksen: *Asia unohtuu, jos sitä ei tarvitse arjessa.*

	N	Prosentti
Tarpeeksi kattava	2	18,2
Hyvä	4	36,4
Koulutusta voisi kehittää	3	27,3
Huono	1	9,1
En ole saanut koulutusta	1	9,1
Joku muu, mikä	1	9,1

Taulukko 1. Kysymys: Miten kuvailisit saamaasi koulutusta?

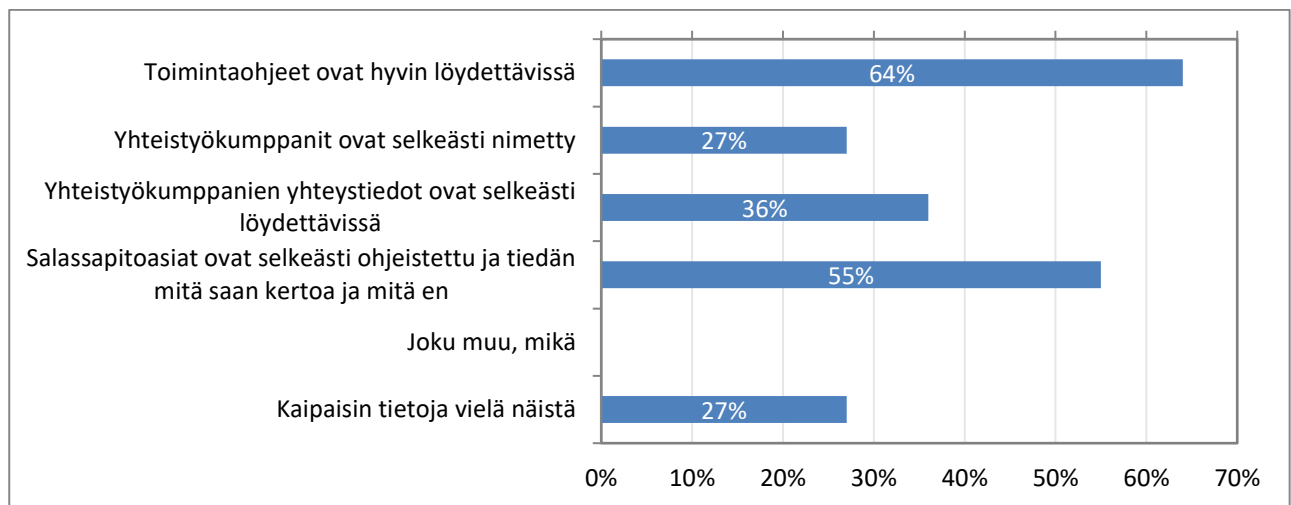
Henkilöstöltä kysyttiin kysymyksellä numero 5 siitä, ovatko he mahdollisesti saaneet poliisilta koulutusta tai lisätietoja siitä, miten niissä tilanteissa tulisi toimia, kun töissä herää epäily lapsen kohdistuneesta rikoksesta. Lomakkeella kysyttiin myös halukkuutta saada poliisilta ohjeistusta asiaan. Kysytty kysymys on melko moniulotteinen, ja tästä syystä vastaukset kerättiin avoimessa muodossa. Kolme vastaajista, 27 %, kertoi saaneensa poliisilta joko koulutusta tai lisätietoja asiaan. Kysymyksen asettelun johdosta vastauksista ei selkeästi ilmene, ovatko vastaajat saaneet selkeän koulutuksen vai lisätietoja olleensa poliisiin yhteydessä. Loput vastaajista, 72 %, oli sitä mieltä, että he haluavat ja tarvitsevat selkeää ohjeistusta poliisilta. Vastaajat nostivat esiin myös ajantasaisen ja säännöllisen koulutuksen tarpeellisuuden. Alla vastaajien avoimia kommentteja kysymykseen:

Olen saanut lisätietoja poliisilta, kun päiväkodissamme on ollut tällainen tilanne ja se tuli vastaan meistä monelle ensimmäistä kertaa.

Kaipaisin. Ihmettelen sitä, ettei mitään ilmoitusta tai huolta oikein voi jättää viranomaiselle ilman että tulet tunnetuksi ja tiedetyksi ilmoituksen tekijänä. Tämä nostaa kynnyistä ilmoittaa yhtään mitään pienempää huolta, kun tietää joutuvansa perheen vihan kohteeksi. Törkeät ja selvät huolet toki ilmoitetaan pelonkin uhalla...

Olen konsultoinut poliisiakin, mutta ehkä näistä olisi hyvä olla koulutusta parin vuoden välein.

Viestintä, asioista keskusteleminen sekä tiedon selkeys ja löydettävyys ovat tärkeitä tekijöitä, kun työskennellään tärkeiden asioiden äärellä. Tästä syystä päiväkodin työntekijöiltä tiedusteltiin tiedon löydettävyyttä työpaikalla kysymyksessä numero 6 (taulukko 2).

Taulukko 2. Kysymys: Jos sinulla herää huoli, että päiväkodissa oleva lapsi on saattanut joutua rikoksen uhriksi, mitkä tiedot ovat helposti löydettävissä työpaikaltasi?

Seitsemän vastaajista, 64 %, oli sitä mieltä, että toimintaohjeet ovat työpaikalla hyvin löydettävissä. Kuusi vastaajaa, 55 %, oli sitä mieltä, että salassapitoasiat on selkeästi ohjeistettu työpaikalla. Neljän vastaajan, 36 %, mukaan yhteistyökumppanien yhteystiedot ovat selkeästi löydettävissä, mutta vain kolme, 27 %, oli sitä mieltä, että yhteistyökumppanit on selkeästi nimetty. Kolme vastaajaa kaipasi näihin edellä mainittuihin vielä lisätietoja, eivätkä he valinneet yhtään kohtaa listasta. Kolme vastaajista valitsi kaikki neljä kohtaa listasta. Muut vastaajat kokivat, että heillä oli yksi tai kaksi kohtaa selkeästi löydettävissä työpaikallaan.

Vuonna 2015 voimaan tulleen lakimuutoksen mukaan päiväkotihenkilöstöllä on velvollisuus tehdä ilmoitus poliisille. Tähän liittyen päiväkotien työntekijöiltä kysyttiin, kysymyksessä numero 7, onko heille selkeää, milloin he ovat yhteydessä sosiaaliviranomaiseen ja milloin poliisiin, kun he epäilevät, että lapsi on joutunut rikoksen uhriksi. Vastaukset kerättiin avoimina. Kuusi vastaajista, 55 %, vastasi, että tämä asia on selkeä. Kaksi vastaajista, 18 %, oli epävarmoja ja kaksi, 18 %, vastasi,

ettei asia ole selkeä. Yhden vastaajan mukaan häntä on ohjeistettu toimimaan ensisijaisesti päiväkodin johtajan kautta. Kysymyksellä numero 8 henkilöstöltä kysyttiin, onko heille selkeää, miten käytännössä toimitaan, jos poliisi haluaa tulla kuulemaan rikosepäilyn kohteena ollutta lasta päiväkotiin. Kolmelle vastaajalle asia oli selkeä (taulukko 3), kuusi ei ollut varmoja, yksi ei tiennyt ja yksi valitsi joku muu -kohdan kirjaamalla siihen vastauksen, että on tarvittaessa yhteydessä esihenkilönsä.

	N	Prosentti
Kyllä	3	27 %
En ole varma	6	55 %
En	1	9 %
Joku muu, mikä	1	9 %

Taulukko 3. Kysymys: Onko sinulle selkeää missä tilanteessa olet yhteydessä sosiaaliviranomaiseen ja milloin poliisiin, kun herää epäily, että lapsi on joutunut rikoksen uhriksi.

Kysymyksellä numero 9 haluttiin tutkia henkilöstön kynnystä käynnistää prosessi, kun epäillään että lapsi olisi joutunut rikoksen uhriksi. Tutkittiin yleisellä tasolla, kuinka haastavaksi he kokevat sen, miten varmuus omaan tekemiseen heijastuu päätöksiin ja onko lasten vanhemmilla vaikutusta tähän asiaan. Asiaa tutkittiin kysymysparien kautta, jossa vastaajan tuli valita viidestä eri vaihtoehdosta omaa ajatusta lähinnä oleva vastaus. Vastaajista 55 % ei koe puuttumista haastavana, kun taas 18 % kokee sen todella suurena haasteena. Vastaajista 36 % on melko varmoja siitä mitä tekevät, ja tekeminen on sen johdosta mielekästä. Noin 46 % vastaajista koki asiassa epävarmuutta, koska he eivät tiedä asioista tarpeeksi. Vanhempien vaikuttaminen tilanteeseen nähdään enemmän merkityksettömänä tekijänä, kuin että se vaikuttaisi puuttumiskynnykseen. Vastaajista 64 % oli täysin sitä mieltä, että asia pitää selvittää, jos pienikin epäily herää, kun yksi vastaajista oli toisessa ääripäässä haluten olla täysin varma ennen kuin laittaa vakavan asian eteenpäin. Katso lisää taulukosta 4.

	1	2	3	4	5	
En koe sitä haastavana ollenkaan	0	6	1	2	2	Kynnys puuttua on suuri
	0 %	54,5 %	9,1 %	18,2 %	18,2 %	
Tiedän mitä teen ja siksi olen itsevarma	0	4	2	4	1	En tiedä asioista niin paljon, kun haluaisin ja se tuo epävarmuutta
	0 %	36,3 %	18,2 %	36,4 %	9,1 %	
Vanhemmat eivät muuta tilannetta mitenkään	3	5	2	1	0	Mukavat vanhemmat tekevät puuttumisesta vaikeampaa
	27,3 %	45,4 %	18,2 %	9,1 %	0 %	
Asia pitää selvittää, jos pienikin epäily herää	7	0	0	3	1	Haluan olla täysin varma ennen kuin laitan näin vakavan asian eteenpäin.
	63,6 %	0 %	0 %	27,3 %	9,1 %	
Yhteensä	10	15	5	10	4	

Taulukko 4. Kysymys: Onko mielestäsi haastavaa käynnistää asian selvittäminen, kun herää epäily, että lapsi on joutunut rikoksen uhriksi?

Kysymys numero 10 käsitteli päiväkodin henkilöstön ja poliisin välistä yhteistyötä. Vastauksia tähän kysymykseen saatiin seitsemän kappaletta, joista kuusi vastaajaa otti kantaa jokaiseen kohtaan ja yksi vastaaja vain kahteen kohtaan. Kysymykseen vastasivat ne, joilla oli ollut kokemusta poliisin kanssa tehdystä yhteistyöstä. Vastaajia pyydettiin arvioimaan seuraavia asioita: Onko poliisin kanssa helppo jutella, minkälainen kynnys on ottaa poliisiin yhteyttä, tavoittaako poliisin helposti, saako poliisilta tarvittavat tiedot ja toimintaohjeet ja onko poliisi luotettava yhteistyökumppani. Oma mielipide annettiin asteikolla 1–5, 1= täysin eri mieltä, 5= täysin samaa mieltä. Seuraavassa tarkastellaan vastauksia taulukosta 5. Viiden henkilön vastaukset olivat sijoittuneet kaikissa kohdissa asteikoille neljä ja viisi. He kokivat, että poliisin kanssa on helppo jutella, poliisiin voi olla yhteydessä pienelläkin kynnyksellä, poliisin tavoittaa helposti, poliisilta saa tarvittavat tiedot ja toimintaohjeet ja että poliisi on luotettava yhteistyökumppani. Yksi vastaajista sijoitti vastauksensa asteikoille 1 ja 2 eikä pitänyt poliisia lainkaan luotettavana yhteistyökumppanina.

	1	2	3	4	5
Poliisin kanssa on helppo jutella	16,7 %	0 %	0 %	16,7 %	66,6 %
Voin olla yhteydessä poliisiin hyvin pienellä kynnyksellä	16,7 %	0 %	0 %	50 %	33,3 %
Poliisin tavoittaa helposti	0 %	16,7 %	0 %	66,6 %	16,7 %
Saan poliisilta tarvittavat tiedot ja toimintaohjeet	14,3 %	14,3 %	0 %	28,6 %	42,8 %
Poliisi on luotettava yhteistyökumppani	14,3 %	0 %	0 %	14,3 %	71,4 %

Taulukko 5. Kysymys 10: Arvioi yhteistyötä poliisin kanssa.

Viimeisessä kysymyksessä, numero 11, kysyttiin vastaajilta, missä vaiheessa he kokevat, että olisi hyvä aloittaa yhteistyö poliisin kanssa. Vastaukset sai antaa avoimeen vastausruutuun. Kysymykseen saatiin kymmenen vastausta. Pääpaino vastauksissa oli siinä, että yhteistyö tulisi aloittaa hyvin varhaisessa vaiheessa. Jos huoli herää, voi olla heti yhteydessä poliisiin ja jos asioista on epävarma, niin poliisia voi aina konsultoida aiheesta, ja he kertovat onko kyseessä poliisiasia vai ei. Yksi vastaajista oli sitä mieltä, että asiasta tulisi olla 90 prosentin varmuus ennen kuin yhteistyö poliisin kanssa aloitetaan. Kysymykseen vastattuja avoimia kommentteja:

Lapsen etu on aina edellä.

Jos huoltajat vähättelevät huolenaihetta tai eivät halua keskustella asiasta.

Jos mietin tilanteessa, että onko poliisi asia, se on yleensä aina. Jos ei olisi poliisi kertoo sen kyllä.

Kun lastensuojelun sosiaaliviranomainen niin käskee, tai itsellekin on selvää, että kyseessä on rikos.

9 JOHTOPÄÄTÖKSET

9.1 Yleistä kyselylomakkeen tuloksista

Kun opinnäytetyön aihe esiteltiin alustavasti päiväkodeille ja tiedusteltiin halukkuutta osallistua tutkimukseen, oli vastaanotto hyvin positiivinen ja aihe koettiin todella tärkeänä. Tämän pohjalta työhön odotettiin määrällisesti runsaasti vastauksia ja tavoite, 40 vastausta, koettiin realistisena. Tavoitteesta jäätii reilusti, ja vastauksia saatiin kerättyä vain 11 kappaletta. Lomake oli avattu 31 kertaa, mutta se, miksi toteutunut vastausmäärä oli vain 11, ei selviä Webropol-kyselytyökalusta. Päiväkotihenkilöstön työ on hyvin hektistä, mikä voi heijastaa siihen, että suunniteltu kyselyyn vastaaminen on keskeytynyt työtehtävien johdosta.

Ennako-odotuksena oli, että jokaisessa kyselyyn osallistuvassa päiväkodissa olisi jollain kokemusta poliisin kanssa tehdystä yhteistyöstä, koska valikoiduissa päiväkodeissa oli ollut lapsiin kohdistuneita rikosepäilyjä. Oli perusteltu syy saada kattava määrä informaatiota siitä, miten poliisi koetaan yhteistyökumppanina. Informaatiota saatiin, mutta määrällisesti se jäi vähäiseksi, koska vastaajia oli vain 11 kpl. Minkäänlaista yleistettävyyttä tutkimuksen tuloksilla ei voi tehdä.

Tutkimuksen ennako-odotuksena oli myös se, että avoimissa vastauksissa olisi laaja-alaisemmin selitetty varhaiskasvatuksen työntekijän näkökulmasta, mikä on heille epäselvää ja minkälaisia ohjeistuksia he esimerkiksi kaipaisivat poliisin taholta. Mahdollisesti kiire voisi olla osasy syy siihen, että

monet avoimet vastaukset olivat suppeita. Kenties työntekijöillä on myös ollut tieto tulevasta työtaistelusta ja se on saanut ajatukset muualle. Voisi lisäksi ajatella, että alalla lyhyempään olleet eivät ehkä tiedä mitä kysyä, jos he eivät ole olleet tilanteessa, jossa lapsen epäillään joutuneen rikoksen kohteeksi. He voivat ajatella asioiden etenevän selkeästi, vaikka lapsiin kohdistuvat rikosasiat harvoin ovat selkeitä tai yksioikoisia. On syytä myös muistaa, että tutkijoiden kysymysten asetteluilla on myös merkitystä, kuinka niihin vastataan. Tutkijan velvollisuus on laatia sellaiset kysymykset, että niihin vastataan tavalla, josta tutkija saa selville sen mitä haluaa saada.

9.2 Henkilöstön virkaikä suhteessa henkilön saamaan koulutukseen

Kyselyyn vastanneiden virkaikä oli yhteensä 194 vuotta. Vähiten alalla olleella työntekijällä virkaa oli takana kolme vuotta, kun pisimpään alalla olleella oli virkaikää 36 vuotta. Seuraavaksi tarkastellaan sitä, kuinka henkilö mieltää saamaansa koulutuksen siihen, jos päiväkodissa herää epäily lapseen kohdistuneesta rikoksesta ja verrataan tätä vastaajan virkaikään. Vastaajat on jaoteltu kahteen ryhmään: ryhmä A= alle 20-vuotta päiväkodissa työskennelleet henkilöt ja ryhmä B= yli 20-vuotta päiväkodissa työskennelleet. A-ryhmään saadaan kuusi henkilöä ja B-ryhmään viisi henkilöä.

Ryhmässä A yksi henkilö ei ole saanut koulutusta lainkaan ja yksi henkilö mieltää saaneensa koulutuksen vain lastensuojelusta. Niin ikään ryhmässä B yksi henkilö kokee, että asiaa on vain sivuttu koulutuksessa. Näiden tulosten perusteella ei voi todeta, että virkaikällä olisi jokin vaikutus henkilön saamaan koulutukseen.

Seuraavaksi käsitellään henkilöstön kokemuksia koulutuksen laadusta. Ryhmässä A kaksi henkilöä oli sitä mieltä, että saatu koulutus oli hyvä ja kolme henkilöä näki koulutuksen huonona tai että sitä voisi kehittää. Ryhmässä B kolme henkilöä oli sitä mieltä, että koulutus on tarpeeksi kattava tai hyvä ja kaksi henkilöä oli sitä mieltä, että sitä voisi kehittää ja että kertaus olisi tarpeen, koska asiat unohtuvat, jos niitä ei tarvitse jokapäiväisessä työssä.

Mitään selkeää linjaa ei siis ole näiden tulosten perusteella sille, että virkaikällä olisi vaikutus saatuun koulutukseen tai siihen, miten sen laatu mielletään. Tuloksista voidaan kuitenkin todeta, että henkilöstön tiedon taso ja osaaminen pitäisi varmistaa ja kerrata säännöllisin väliajoin, jotta kaikilla lasten kanssa työskentelevillä olisi yhtä laadukkaat työkalut millä toimia. Myös palautteen kerääminen henkilöstöltä heille annetuista koulutuksesta auttaa kehittämään koulutusta ja muuttamaan sen sisältöä tarvittaessa enemmän käytännönläheiseksi. On myös selvää, että jos henkilö ei vuosiin ole tekemisissä lapsiin kohdistuvien rikosepäilyjen kanssa, ei asia ole esillä, eikä puuttuvaa tai unohtuvaa tietoa osata näin edes vaatia koulutuksen muodossa. Tiedonvaihanta käytännön asioista henkilöstön välillä salassapitosäännöksiä noudattaen on myös tärkeä tekijä, kun joku työntekijöistä joutuu työssään tällaisen tilanteen eteen.

9.3 Poliisin antama koulutus lasta koskevissa rikosepäilyissä

Henkilöstöltä tiedusteltiin, ovatko he saaneet koulutusta tai haluaisivatko he sitä suoraan poliisilta siitä, miten niissä tilanteissa tulee toimia, kun epäillään, että lapseen on kohdistunut rikos. Vastaa- jista 72 % esitti tarpeen, että haluaa poliisin ohjeistusta aiheesta. Vastaaajilla on selvä tarve saada poliisilta käytännön ohjeita kirjallisessa muodossa. Vastaaajat kokivat, että säännöllisin väliajoin jär- jestetty koulutus henkilöstölle olisi tarpeen. Lapsiin kohdistuvat rikosepäilyt ovat varmasti harvoja ja poikkeuksellisia tilanteita päiväkotihenkilöstön arjessa, jolloin niihin liittyvät tiedot ja toimenpiteet eivät ole aktiivisessa käytössä, mikä luo tarpeen säännölliselle kertaamiselle.

Tutkimuksen perusteella selviää, että osa vastaajista on ollut poliisiin yhteydessä ja saanut tarpeen vaatiessa lisää tietoa ja ohjeita asioiden hoitamiseen. Tämä tieto olisi ensisijaisen tärkeää myös jakaa sisäisesti ja tällä tavalla lisätä muiden työntekijöiden tietoutta. Jos kaikilla työntekijöillä olisi käytössä samat kirjalliset ohjeet, toisivat ne varmuutta omaan tekemiseen, lisää työmotivaatiota ja madaltaisi kynnystä lähteä puuttumaan asioihin niiden vaatimalla laajuudella, kun tietää mitä pitää tehdä ja missä tilanteissa. Selkeä ohjeistus olisi työkalu tähän. Vastauksissa tuotiin esiin myös so- siaalipäivystystyö poliisin tukena. Näin ollen eri toimijoiden roolit olisi myös hyvä olla selvillä, kun lapsien asioita hoidetaan. Se, että asioista olisi olemassa selkeät kirjalliset ohjeet, ei tietenkään poissulje sitä, etteikö työntekijä voi konsultoida poliisia asiassa. Poliisiin voi ja tulee olla yhteydessä pienelläkin kynnyksellä.

Vastauksista nousi esiin mielenkiintoinen kommentti koskien viranomaiselle tehtävää ilmoitusta, jos huoli on vasta pieni. Vastaaaja pohti, että on suuri kynnys ilmoittaa pienestä huolesta viranomaisille, koska sitä ei voi tehdä nimettömänä ja näin ollen siitä joutuu perheen vihan kohteeksi. On selvää, että tämä asia saattaa vaikuttaa siihen, lähteekö työntekijä tekemään pienissä asioissa ilmoitusta viranomaisille vai ei. Laki on tässä tapauksessa kuitenkin yksiselitteinen. Asiasta on tehtävä rikosil- moitus tai lastensuojeluilmoitus tai molemmat, jos epäily herää. Viitaten aiemmin kirjoitettuun (luku 3.1.), koska työntekijällä on ammattinsa puolesta lain velvoittama ilmoitusvelvollisuus, ei hän voi tehdä ilmoitusta nimettömänä. Päiväkodin työntekijän on tehtävä ilmoitus, ja sosiaaliviranomaiselle sekä poliisille jää sen jälkeen vastuu selvittää asia ja tehdä tarvittavat toimenpiteet.

9.4 Päiväkotien toimintaohjeiden selkeys ja löydettävyys työpaikoilla

Opinnäytetyön kappaleessa 8.2 on avattu vastaukset tähän kyselylomakkeen kysymykseen nu- mero kuusi, jossa kysyttiin, ovatko tiedot lasta koskevien rikosepäilyjen hoitamiseen hyvin löydettä- vissä työpaikalta. Niiden perusteella voidaan todeta, että vastaajien työpaikoilla on selkeä tarve päivittää tiedot ja niiden löydettävyys niin toimintaohjeista, yhteistyökumppaneista kuin salassapito- määräyksistä. Kolme vastaajista oli selkeästi sitä mieltä, että he kaipaivat lisätietoja vielä kaikista näistä. Vain kolme vastaajista eli 27 % vastasi, että kaikki osa-alueet ovat kunnossa työpaikalla.

Työorganisaatioissa saattaa olla paljon niin sanottua hiljaista tietoa. Jos joku työpaikalla kokee, että kaikki tieto on löydettävissä ja joku toinen kokee, että ei ole, niin kyseessä voi olla juuri tämä hiljainen tieto. Nämä tiedot toimintaohjeista ja yhteistyökumppaneista ovat kuitenkin sellaisia, jotka tulee olla selkeästi kaikkien saatavilla. Koska kysely toteutettiin anonymisti, ei tiedetä, ovatko vastaajat samasta työpaikasta eli eriävätkö kahden samassa työpaikassa työskentelevän vastaukset toisistaan. Voi siis olla, että nämä kolme vastaajaa, joiden mukaan kaikki tiedot ovat löydettävissä, ovat samasta toimipisteestä ja näin ollen siellä asiat ovat kunnossa.

Tiedon päivittäminen ja viestintä ovat näinkin tärkeässä asiassa oleelliset tekijät. Kun lapsi on rikosasioiden asianosainen, pitää asioiden tapahtua lapsen edun mukaisesti viivytyksettä. Tänään tuotettu tieto voi olla huomenna jo vanhaa. Vastuu viestinnästä on esimiestasolla, koska viestintä on johtamista. Tieto pitää olla oikeaa, ajantasaista ja helposti löydettävissä. Kun kaikki ohjeet ja tieto ovat selkeästi löydettävissä, ei aikaa tuhlaannu etsimiseen, eikä epävarmuuden tunne kuormita työntekijää eikä vaikuta hänen arviointikykyynsä asian hoitamisessa. Pitkällä aikavälillä asia on myös työhyvinvoinnillinen, jolloin vastuu kuuluu myös esimiehelle.

9.5 Päiväkotihenkilöstön toimenpiteet lasta koskevissa rikosepäilyissä

Kysymyksessä seitsemän kysyttiin henkilöstöltä, onko heille selkeää, missä tilanteessa on oltava yhteydessä sosiaaliviranomaiseen ja milloin poliisiin, kun herää epäily, että lapsi on joutunut rikoksen uhriksi. Tarkemmin vastauksista voi lukea kappaleesta 8.2. Hieman yli puolet vastaajista kokivat asian selkeäksi. Loput vastaajista kokivat olevansa epävarmoja asian suhteen, tai ettei asia ollut selkeä.

Tässä vastauksessa on nähtävissä, että pidempään alalla työskennelleille on selkeämpää, koska ollaan yhteydessä poliisiin ja koska sosiaaliviranomaiseen, kuin vähemmän aikaa alalla olleille. Alle kuusi vuotta alalla olleille tämä ei ole selkeää, mutta yli kuusi vuotta varhaiskasvatuksen parissa työskennelleet kokevat, että asia on selvä. Joskin osa pidempään työssä olleista nojaa asiassa esihenkilöihinsä. Vastauksista voidaan päätellä, että varsinkin uudet työntekijät tarvitsisivat aiheeseen koulutusta ja tukea.

Kyselyssä ei kuitenkaan kysytty vastaajilta suoraan vastausta siihen, että missä tilanteissa heidän kuuluisi olla yhteydessä poliisiin. Ei siis voida olettaa, että kaikki ne vastaajat, jotka vastasivat tietävänsä, tietäisivät todellisuudessa. Kysymyksen asettelua olisi pitänyt muuttaa tai tehdä jatkokysymys, jotta tähän olisi saatu varmuus. Kysymyksen alkuperäinen ajatus oli tutkia työntekijöiden tietämystä, mutta myös herättää vastaajia miettimään aihetta ja tuoda poliisin rooli esiin. Jokainen varhaiskasvatuksen työntekijä on siis ainakin yhteydessä sosiaaliviranomaiseen, kun asia näin vaatii. Koska työntekijä on se, kuka rikosepäilyn on havainnut päiväkodissa, on hän myös se henkilö, jo-

hon tulee tarvittaessa tehdä asiasta poliisille rikosilmoitus. Sosiaaliviranomaiset varmasti ohjeistavat työntekijää näissä tilanteissa. Koska kyseessä on lapsen kohdistunut rikosepäily, on kuitenkin lapsen edun mukaista, että jokainen työntekijä tietäisi velvollisuutensa tehdä rikosilmoitus poliisille viivytystä. Kun työntekijät ovat tietoisia velvollisuudestaan, nopeuttaa ja turvaa se prosessin etenemistä, joka on kaikella tapaa lapsen edun ja oikeusturvan mukaista.

9.6 Lapsen kuuleminen päiväkodissa

Kysymyksessä kahdeksan tiedusteltiin päiväkotihenkilöstön tietoutta, miten toimia, kun poliisi tulee kuulemaan lasta päiväkotiin. Yli puolet oli epävarmoja asian suhteen tai he eivät tieneet, kuinka toimia. Vain kolme vastaajista tiesi, kuinka oli toimittava. Tämä herätti tutkijoissa ajatuksen, että poliisin taholta voisi olla hyvä pitää asiasta koulutus päiväkotihenkilöstölle. Se, että poliisi tulee kiireellisissä tilanteissa kuulemaan lasta päiväkotiin tai että lapsi noudetaan kuulusteluun päiväkodista vanhempien tietämättä, on hyvin poikkeuksellista, eikä näihin tilanteisiin monikaan törmää uransa aikana. Työntekijöiden ei tule olla huolissaan tästä asiasta, koska jos tilanne joskus tulee vastaan, on poliisi suoraan yhteydessä päiväkotiin ja ohjeistaa työntekijää asiassa.

Kysymyksessä yhdeksän haettiin vastausta sille, kuinka haastavaksi päiväkotihenkilöstö kokee alkaa selvittämään asiaa, jossa lapsen epäillään joutuneen rikoksen kohteeksi. Henkilökunta on kuitenkin yhteydessä lapsen omaisiin päivittäin, ja kyseessä saattaa olla hyvinkin tutuksi tulleita perheitä. Kappaleessa 8.2 taulukosta 4 selviää tarkemmin, miten vastaukset tässä kysymyksessä jakautuivat. Suurin osa vastanneista oli sitä mieltä, että asiaan on puututtava, kun on lapsen hyvinvoinnista kyse. Epävarmuutta ilmeni vastaajien joukossa kuitenkin tämän asian suhteen, ja yksi vastaajista halusi olla ehdottoman varma siitä, että rikos on tapahtunut ennen kuin ilmoittaa asiasta eteenpäin. Tutkijoina pohdimme, että lisäkoulutus asiaan liittyen olisi tarpeen. Poliisin velvollisuus on selvittää, onko tapahtunut rikos vai ei. Ilmoittajan ei tarvitse olla asiasta varma.

9.7 Yhteistyö poliisin kanssa

Kysymyksessä kymmenen pyydettiin arvioimaan yhteistyötä poliisin kanssa. Tähän vastasivat vain ne, joilla oli kokemusta poliisin kanssa työskentelemisestä. Suurin osa vastaajista oli sitä mieltä, että poliisin kanssa on helppo jutella, kynnys ottaa poliisiin yhteyttä on tarpeeksi matala, poliisin tavoittaa helposti ja poliisilta saa tarvittavat tiedot ja toimintaohjeet ja että poliisi on luotettava yhteistyökumppani.

Kaksi vastaajaa koki, että poliisilta on hankala saada tarvittavaa tietoa ja toimintaohjeita. Toinen näistä vastaajista koki kuitenkin, että poliisi on luotettava yhteistyökumppani siitä huolimatta. Toinen vastaaja oli eri mieltä, ja hän koki, että kynnys ottaa poliisiin yhteyttä on korkea, poliisin tavoittaa huonosti, poliisin kanssa on vaikea jutella eikä poliisi ole luotettava yhteistyökumppani.

Tämän opinnäytteen tekijät eivät tiedä, mikä tämän kokemuksen aiheuttaa, eikä sitä ole syytä lähteä tässä työssä myöskään spekuloidaan mutta tämä auttaa hahmottamaan sitä, että poliisi itsekin tarvitsee kertauskoulutusta ja toimintaohjeita lapsiin koskeviin rikosepäilyihin liittyen. Tekijät kokevat poliisiopiskelijoina erityisen tärkeäksi, että luottamus poliisiin herää, säilyy ja vahvistuu varhaiskasvatushenkilöstön taholta. Tutkielman tekijät ovat itse poliisiopiskelijoina motivoituneita pyrkiään siihen, että omalta osaltaan herättäisivät luottamusta varhaiskasvatushenkilöstön parissa omalla tulevalla työurallaan. Tämä edellyttää poliisina oman tietotaidon ylläpitämistä ja lisäksi informointia varhaiskasvatushenkilöstön suuntaan. Ydinajatuksena tässä on hyvän yhteistyömallin kehittäminen ja avoin kommunikaatio matalalla kynnyksellä kumpaankin suuntaan. Poliisin ennaltaehkäisevä työ ja käynnit päiväkodeissa muissa kuin rikosasioissa edesauttaisivat varmasti avointa yhteistyötä ja madaltaisivat kynnyksiä yhteydenottoon.

Avoimeen kommunikaatioon pyrittäessä on toki hyvä muistaa ammattiin kuuluvat salassapitomääräykset puolin ja toisin. Tutkielman tekijät pohtivat, voisiko kokemukseen siitä, että poliisilta ei saa tarvittavaa tietoa, liittyä se, että poliisin esitutkimateriaali on salassa pidettävää niin kauan kunnes asia on käsitelty tuomioistuimessa. Poliisi lähtee liikkeelle syyttömyysolettamasta, eli rikoksesta epäiltyä kohdellaan esitutkinnassa syyttömänä (ETL 4:2 §). Tästä syystä poliisi ei voi tiettyissä asioissa vastata tai ottaa kantaa kysymyksiin, joita päiväkotihenkilöstöllä mahdollisesti on. Luottamus poliisiin olisi kuitenkin tärkeä pystyä säilyttämään, ja poliisikin ajaa omalta osaltaan samoja asioita kuin päiväkotihenkilöstö, lasten etua ja hyvinvointia.

Viimeinen kysymys pyrki selvittämään, milloin vastaajat kokivat, että yhteistyö poliisin kanssa olisi hyvä aloittaa. Vastaukset annettiin avoimena. Vastauksista nousi esille epävarmuus siitä, että pitäisi ikään kuin tietää, onko rikosta tapahtunut vai ei, ennen kuin ollaan yhteydessä poliisiin: *Vasta kun asiasta voi olla 90 % varma, Kun lastensuojelun sos.viranomainen niin käskee, tai itsellekin on selvää, että kyseessä on rikos, Jos mietin tilanteessa että onko poliisi asia ...se on yleensä aina. Jos ei olisi poliisi kertoo sen kyllä., Kun herää huoli, mutta ei ole varmuutta pitäisikö asiaan reagoida, konsultoin poliisia.* Vastaukset ovat pohtivia ja ikään kuin kaksijakoisia. Toisaalta vaikuttaa siltä, että vastaaja haluaisi olla varma, että rikos on tapahtunut ennen kuin on yhteydessä poliisiin ja toisaalta tiedostetaan, kuinka tärkeää poliisiin on olla yhteydessä matalalla kynnyksellä. Vastauksen toinen osa tuo selkeästi esille, että poliisiin ollaan yhteydessä siitä huolimatta, että ollaan epävarmoja.

9.8 Tutkimuksen luotettavuus ja eettisyys

Tutkimuksen luotettavuuskeskustelussa nousevat kysymykset totuudesta ja objektiivisesta tiedosta esiin. Tarkasteltaessa objektiivisuuden ongelmaa tutkimuksessa on totuuskytymyksen lisäksi erottettava toisistaan havaintojen luotettavuus ja niiden puolueettomuus. (Tuomi & Sarajärvi 2013,

134–135.) Tämä asia tulee ottaa huomioon, kun analysoidaan vastauksia, joita tuli vai murto-osa siitä, mitä oletettiin saapuvaksi.

Eettiset kysymykset liittyvät tutkimuksen kaikkiin vaiheisiin aina aiheenvalinnasta tutkimustulosten julkaisuun ja lopulta aineistojen arkistointiin. Tutkimuksen eettisyyteen ja keskeisiin arvoihin kuuluu pyrkimys tuottaa uutta ja merkityksellistä tutkimustietoa asioista, joista ei tiedetä tarpeeksi. Hyvä tieteellinen käytäntö tarkoittaa rehellisyyttä, huolellisuutta ja tarkkuutta tutkimuksen kaikissa vaiheissa. (Tietoarkisto, n.d.) Tässä tutkimuksessa eettisyyttä on noudatettu muun muassa käsittelemällä aineistoa tietoturvallisesti ja turvaamalla tiedonantajien anonymiteettiä. Aineistoa on säilytetty asianmukaisesti ja se on hävitetty opinnäytetyön valmistuttua. Tämän tutkimuksen tekijät eivät tiedä, mistä päiväkodista mikäkin vastaus on, ja itse lapsiin kohdistuvista rikostapauksista ei kysytty mitään. Eettisyys ja luotettavuus tässä opinnäytetyössä toteutuu myös, kun kyselyn vastauksia avataan lukijalle, jotta hän itse voi tehdä päätelmiä lukemastaan.

9.9 Päätelmiä ja jatkotutkimusaiheita

Tutkimustuloksista voisi päätellä, että lisäkoulutus ja informaatio olisi tarpeen lapsen kohdistuviin rikosepäilyihin liittyen. Informaatiota annettaessa tulisi painottaa sitä, että on poliisin vastuulla selvittää, onko rikosta ylipäättään tapahtunut vai ei, päiväkodin työntekijän ei tarvitse jäädä sitä pohtimaan. Pohdimme jo aiemmin myös sitä, että kuinka paljon ilmoittamiskynnys huolesta nousee, kun ilmoitusta ei voi tehdä nimettömänä. Yksi vastaaja toi tämän ilmi: *Ihmettelen sitä, ettei mitään ilmoitusta tai huolta oikein voi jättää viranomaiselle ilman että tulet tunnetuksi ja tiedetyksi ilmoituksen tekijänä. Tämä nostaa kynnystä ilmoittaa yhtään mitään pienempää huolta, kun tietää joutuvansa perheen vihan kohteeksi. Törkeät ja selvät huolet toki ilmoitetaan pelonkin uhalla...*, kun taas toinen vastaaja toi esille, että *konsultoida voi nimettömänä milloin vain*. Luvussa 7.2 ohjeistetaan, että jos päiväkotihenkilöstölle tulee työssään epäily lapsen kohdistuneesta rikoksesta, voivat he aina aluksi konsultoida poliisia velvollisuuksistaan sekä toimenpiteistään. Kun heidän ilmoitusvelvollisuutensa asiasta selvenee, tulee ilmoitus tehdä, eikä sitä pääsääntöisesti voi tehdä nimettömänä, kuten aiemmin luvussa 3.1 on kerrottu. Samassa luvussa, 3.1, on kuitenkin tarkemmin kerrottu olevan tilanteita, joissa ilmoituksen tekijän anonymiteetti voidaan turvata.

Opinnäytetyöhön onnistuttiin keräämään laaja teoriapohja luotettavista lähteistä. Kyselypohjan laatiminen oli työlästä ja varsinkin kysymysten asettelua pohdittiin useita kertoja. Esitestauksesta huolimatta yhden kysymyksen vastauksia analysoitaessa huomattiin, että kysymyksen ollessa kaksiosainen ei oltu täysin varmoja kumpaan osaan vastaaja oli vastannut. Kysymys oli siis numero viisi ”Oletko saanut koulutusta tai lisätietoja poliisilta, miten tilanteissa tulisi toimia? Kaipaisitko poliisin ohjeistusta asiasta?”. Vastaaja oli vastannut *en*. Luonnollinen tulkinta vastaukselle on, että vastaaja

LÄHTEET

- Ellonen, Noora & Rantaeskola, Satu (Toim.) 2016. Lapsiin kohdistuvien väkivalta- ja seksuaalirikosepäilyjen tutkinta. Poliisiammattikorkeakoulun oppikirjat 24.
- Ensi- ja turvakotien liitto 2018. <https://ensijaturvakotienliitto.fi/erotilanne-vaarallinen-jos-perheessa-ollut-vakivaltaa/> Luettu 6.4.2022.
- Ensi- ja turvakotien liitto. N.d. <https://ensijaturvakotienliitto.fi/tukea-ammattilaiselle/ero-lapsiperheessa/#tarvitseeko-eroperhe-apua>. Luettu 1.8.2021.
- Ero-opas lapsiperheiden vanhemmille. N.d. Verkkojulkaisun osoite <https://www.theseus.fi/bitstream/handle/10024/100439/Ero-opas.pdf;jsessionid=A3844883CDB5E1CF621A7C586C4B48DF?sequence=1> Luettu 14.9.2021.
- Hakalehto-Wainio, Suvianna & Nieminen, Liisa (Toim.) 2013. Lapsioikeus murroksessa. Lakimiesliiton kustannus.
- HE 252/2006. Hallituksen esitys Eduskunnalle lastensuojelulaiksi ja eräksi siihen liittyviksi laeiksi. Luettavissa: <https://finlex.fi/fi/esitykset/he/2006/20060252>. Luettu 5.7.2021
- Heikkilä, Marjukka, Rikosuhripäivystys- verkkolehden artikkeli 1/2018. Verkkojulkaisun osoite https://www.riku.fi/content/uploads/su_file/1977_RIKU_1_18.pdf Luettu 9.4.2022.
- Heino, Tarja, Hyry, Sylvia, Ikäheimo, Salla, Kuronen, Mikko & Rajala Rika 2016. Lasten kodin ulkopuolelle sijoittamisen syyt, taustat, palvelut ja kustannukset. HuosTa-hankkeen (2014–2015) päätulokset. Terveysten ja hyvinvoinnin laitos. Raportti. Verkkojulkaisun osoite https://www.julkari.fi/bitstream/handle/10024/130536/URN_ISBN_978-952-302-644-5.pdf Luettu 21.4.2022
- Heinonen, Hanna, Iivonen, Esa, Korhonen, Merja, Lahtinen, Nina, Muuronen, Kaisu, Semi, Ritva & Siimes, Ulla 2016. Lasten oikeudet ja aikuisten vastuut varhaiskasvatuksessa. PS- kustannus Oy: Jyväskylä.
- Helsingin kaupunki 2021. Perheoikeudelliset asiat. <https://www.hel.fi/sote/toimipisteet-fi/aakkositain/perho/lastenvalvojat/kysymykset2/> Luettu 14.9.2021
- Hujala, Eeva, Puroila, Anna-Maija, Parrila, Sanna & Nivala, Veijo 2007. Päivähoidosta varhaiskasvatukseen. Edufin.
- Humppi, Sanna-Mari 2009. Lapsen seksuaalinen hyväksikäyttö rikosilmoituksissa. Poliisiammattikorkeakoulu: Tampere
- Kaisvuo, Terhi, Storvik - Sydänmaa, Stina, Talvensaari, Helena & Uotila, Niina 2013. Lapsen ja nuoren hoitotyö. 1.–2. p. Sanoma Pro Oy: Helsinki
- Kallinen, Timo & Kinnunen, Taina. Etnografia. Teoksessa Jaana Vuori (toim.) Laadullisen tutkimuksen verkkokäsikirja. Tampere: Yhteiskuntatieteellinen tietoarkisto. Verkkojulkaisun osoite <https://www.fsd.tuni.fi/fi/palvelut/menetelmaopetus/> Luettu 3.5.2022.

Kemppinen, Pertti 2000. Lasten ja nuorten tunne-elämän häiriöt. Kustannusvalmennus P. & K. Oy: Vantaa.

Laajarinne, Jukka 2011. Leikkiminen kielletty- Kontrolliyhteiskunnan lapset. Atena: Jyväskylä.

Lehtinen, Miia & Rossi Maria 2021: Käsikirja lapsiin kohdistuvien väkivalta- ja seksuaalirikosten tutkintaan. Helsinki, Grano Oy.

Lehtovaara, Meri 2014. Adoptoidut lapset lastensuojelun asiakkaina. Helsingin Yliopisto. Valtiotieteellinen tiedekunta. Sosiaalityö. Pro gradu -tutkielma. Verkkojulkaisun osoite <https://helda.helsinki.fi/bitstream/handle/10138/135629/Adoptoidut%20lapset%20lastensuojelun%20asiakkaina%20PDF.pdf> Luettu 5.4.2022.

Litmala, Marjukka (Toim.). 2002. Lapsen asema erossa. WS Bookwell Oy: Juva.

Lääketieteellinen aikakauskirja Duodecim. 2008;124(16):1835-41. Verkkojulkaisun osoite <https://www.duodecimlehti.fi/duo97447>. Luettu 2.8.2021.

Mahkonen, Sami Tapio 1998. Parisuhde ja vanhemmuus- Perheoikeudellinen tutkimus. Kauppa-kaari Oyj. Lakimiesliiton Kustannus: Helsinki.

Mikkola, Tuulikki 2012. Kansainvälinen lapsioikeus. Sanoma Pro Oy: Helsinki.

Pekkarinen, Elina & Tervo, Jaana 2019. Lapsiasiaain valtuutetun lausunto Eduskunnan tarkastusvaliokunnalle. Verkkojulkaisun osoite https://lapsiasia.fi/documents/25250457/37295507/LAPS_lausunto_TrV_Nuorten-syrj%C3%A4ytyminen_12.11.2019.pdf/7dfd5993-99e4-3547-b84b-86ff30e79ba6/LAPS_lausunto_TrV_Nuorten-syrj%C3%A4ytyminen_12.11.2019.pdf?t=1599742495000 Luettu 21.4.2022

Poliisi.fi 2020. Tee rikosilmoitus. Verkkojulkaisun osoite <https://poliisi.fi/tee-rikosilmoitus> Luettu 22.4.2022

Poliisihallitus 2019. Lapsi poliisitoiminnassa ja esitutkinnassa ohje. POL-2019-34669.

Pulli, Irene 2015. Vanhempien tukeminen erotilanteessa. Opinnäytetyö. Kymenlaakson ammattikorkeakoulu. Sosiaaliala. Ylempi amk. Verkkojulkaisun osoite [Irene Pulli.pdf \(theseus.fi\)](#) Luettu 13.4.2022.

Rantaeskola, Satu 2019. Rikos ja rikosprosessi. Warelia: Tyrvää, Vammala, Sastamala.

Repo, Laura 2015. Pienet lapset ja kiusaamisen ehkäisy. PS- kustannus Oy: Jyväskylä.

Saastamoinen, Kati 2008. Lapsen asema sijaishuollossa- Käsikirja arjen toimintaan. Edita Publishing Oy: Helsinki

Silvennoinen, Elisa 2020. Lapsen oikeudet ja lapsiasianomistajan rooli esitutkinnassa. Itä-Suomen yliopisto. Yhteiskunta- ja kauppatieteiden tiedekunta. Oikeustieteiden tohtoriohjelma. Väitöskirja. Verkkojulkaisun osoite [eRepo - Lapsen oikeudet ja lapsiasianomistajan rooli esitutkinnassa \(uef.fi\)](https://www.uef.fi/eRepo) Luettu 9.4.2022.

Sosiaali- ja terveysministeriö. N.d. Adoptio. Verkkojulkaisun osoite <https://stm.fi/adoptio>. Luettu 2.8.2021

Store, Jutta 2017. Lagändringen inom barnskyddslagen. En statistikbaserad jämförande undersökning om lagändringens inverkan på mängden av polisanmälningar gällande misshandel och lindrig misshandel mot barn. Polisyreshögskolans lärdomsprov. Verkkojulkaisun osoite https://www.theseus.fi/bitstream/handle/10024/139654/LDP_Store.pdf?sequence=1&isAllowed=y Luettu 26.03.2022.

STT Viestintäpalvelut Oy. 2022. Talentialta lakkovaroitus Helsinkiin, Vantaalle, Espooseen ja Kauniaisiin – sosiaali- ja varhaiskasvatusalan ammattilaiset nostettava palkkakuopasta.

Verkkojulkaisun osoite <https://www.sttinfo.fi/tiedote/talentialta-lakkovaroitus-helsinkiin-vantaalle-espooseen-ja-kauniaisiin-sosiaali--ja-varhaiskasvatusalan-ammattilaiset-nostettava-palkkakuopasta?publisherId=69817898&releaseId=69935577> Luettu 4.5.2022.

Suomen virallinen tilasto (SVT): Adoptiot (verkkojulkaisu).
ISSN=1797-7363. 2019. Helsinki. http://www.stat.fi/til/adopt/2019/adopt_2019_2020-08-20_tie_001_fi.html. Luettu 2.8.2021.

Suomen virallinen tilasto (SVT): Lastensuojelu (verkkojulkaisu).
Helsinki: Terveyden ja hyvinvoinnin laitos (THL)
Luettavissa: https://www.julkari.fi/bitstream/handle/10024/142676/Lastensuojelu_2020.pdf?sequence=7&isAllowed=y. Luettu 4.4.2022.

Suomen virallinen tilasto (SVT): Rikos- ja pakkokeinotilasto (verkkojulkaisu).
ISSN=2342-9151. 15 2020. Helsinki: Tilastokeskus. Luettavissa:
http://www.stat.fi/til/rpk/2020/15/rpk_2020_15_2021-06-01_tie_001_fi.html. Luettu 31.3.2022.

- Suomen virallinen tilasto (SVT): Siviilisäädyn muutokset (verkkojulkaisu).
ISSN=1797-6413. 2020. Helsinki. https://www.tilastokeskus.fi/til/ssaaty/2020/ssaaty_2020_2021-06-18_tie_001_fi.html. Luettu 21.7.2021.
- Terveyden ja hyvinvoinnin laitos (THL) 2020. Lapsen asema erotilanteessa (verkkojulkaisu).
<https://thl.fi/fi/web/lastensuojelun-kasikirja/tyoprosessi/erityiskysymykset/lapsen-asema-erotilanteessa>. Luettu 21.7.2021
- Terveyden ja hyvinvoinnin laitos (THL) 2021. Lapsen huolto, tapaaminen ja asuminen (verkkojulkaisu). <https://thl.fi/fi/web/lapset-nuoret-ja-perheet/sote-palvelut/perheoikeudelliset-palvelut/lapsen-huolto-tapaaminen-ja-asuminen>. Luettu 21.7.2021
- Terveyden ja hyvinvoinnin laitos (THL) 2022. Lastensuojelun käsikirja. Lastensuojeluilmoitus.
<https://thl.fi/fi/web/lastensuojelun-kasikirja/tyoprosessi/lastensuojeluilmoitus-ja-lastensuojeluasian-vireilletulo/lastensuojeluilmoitus#Saako%20perhe%20tiet%C3%A4%C3%A4%20ilmoittajan?> Luettu 22.4.2022
- Terveyden ja hyvinvoinnin laitos (THL) 2021. Lastensuojelun käsikirja. Asianosaisten kuuleminen (verkkojulkaisu). <https://thl.fi/fi/web/lastensuojelun-kasikirja/tyoprosessi/huostaanotto/huostaanoton-valmistelu-ja-paatoksenteko/asianosaisten-kuuleminen>. Luettu 10.10.2021.
- Tuomi, Jouni & Sarajärvi Anneli 2018. Laadullinen tutkimus ja sisällönanalyysi. Uudistettu laitos. Helsinki, Kustannusosakeyhtiö Tammi.
- Tuominen, Mia 2014. Lapsen edunvalvonta esitutinnan näkökulmasta. Poliisiammattikorkeakoulun raportteja 111. Verkkojulkaisun osoite https://www.theseus.fi/bitstream/handle/10024/86725/Raportteja_111_web.pdf. Luettu 10.10.2021.
- Vilka, Hanna 2015: Tutki ja Kehitä. 4., uudistettu painos. Jyväskylä, PS-kustannus.
- Vilka, Hanna n.d: Tutki ja mittaa. Määrällisen tutkimuksen perusteet. Verkkojulkaisun osoite <http://hanna.vilka.fi/wp-content/uploads/2014/02/Tutki-ja-mittaa.pdf> Luettu 11.5.2022.
- Vilpas, Pertti n.d: Kvantitatiivinen tutkimus. Metropolia. Verkkojulkaisun osoite <https://users.metropolia.fi/~pervil/kvantsu/Moniste.pdf> Luettu 11.5.2022.
- West, Linnea 2021: Esitutinnan rajoittaminen lapsen ollessa asianomistajana välivaltarikoksessa. Poliisiammattikorkeakoulu. YAMK-opinnäytetyö.

LIITE : KYSELYLOMAKE

Päiväkotien ja poliisin välinen yhteistyö

1. Ikä *

2. Kuinka kauan olet työskennellyt varhaiskasvatuksen alalla ja nimenomaan päiväkodissa? (vastaus vuosissa) *

3. Oletko saanut koulutuksen siihen, kuinka toimia, jos sinulla herää epäily, että päiväkodissa oleva lapsi on joutunut rikoksen uhriksi? *

- Kyllä
- En
- Joku muu, mikä _____

4. Miten kuvailisit saamaasi koulutusta edellä mainittuun? *

voit valita yhden tai useita

- Tarpeeksi kattava
- Hyvä
- Koulutusta voisi kehittää
- Huono
- En ole saanut koulutusta
- Joku muu, mikä? _____

5. Oletko saanut koulutusta tai lisätietoja poliisilta, miten tilanteissa tulisi toimia? Kaipaisitko poliisin ohjeistusta asiasta? *

6. Jos sinulla herää huoli, että päiväkodissa oleva lapsi on saattanut joutua rikoksen uhriksi, mitkä tiedot ovat helposti löydettävissä työpaikaltasi?

Voit valita yhden tai useamman

- Toimintaohjeet ovat hyvin löydettävissä
- Yhteistyökumppanit ovat selkeästi nimetty
- Yhteistyökumppanien yhteystiedot ovat selkeästi löydettävissä
- Salassapitoasiat ovat selkeästi ohjeistettu ja tiedän mitä saan kertoa ja mitä en
- Joku muu, mikä _____
- Kaipaisin tietoja vielä näistä _____

7. Onko sinulle selkeää missä tilanteessa olet yhteydessä sosiaaliviranomaiseen ja milloin poliisiin, kun herää epäily, että lapsi on joutunut rikoksen uhriksi? *

8. Tiedätkö miten käytännössä toimitaan, jos poliisi haluaa tulla kuulemaan rikosepäilyn kohteena ollutta lasta päiväkotiin? *

- En ole varma
- En
- Joku muu, mikä _____

9. Onko mielestäsi haastavaa käynnistää asian selvittäminen, kun herää epäily, että lapsi on joutunut rikoksen uhriksi?

Aseta vastauksesi toteamuspareista siihen kohtaan, joka kuvastaa omaa ajatustasi. 1= olet täysin samaa mieltä vasemman puoleisen toteamuksen kanssa ja 5= olet täysin samaa mieltä oikean puoleisen toteamuksen kanssa. Keskimääräinen vaihtoehto (3) kuvastaa vastausta en osaa sanoa.

	1	2	3	4	5	
En koe sitä haastavana ollenkaan	☐	☐	☐	☐	☐	Kynnys puuttua on suuri
Tiedän mitä teen ja siksi olen itsevarma	☐	☐	☐	☐	☐	En tiedä asioista niin paljon kun haluaisin ja se tuo epävarmuutta
Vanhemmat eivät muuta tilannetta mitenkään	☐	☐	☐	☐	☐	Mukavat vanhemmat tekevät puuttumisesta vaikeampaa
Asia pitää selvittää jos pienikin epäily herää	☐	☐	☐	☐	☐	Haluan olla täysin varma ennen kuin laitan näin vakavan asian eteenpäin.

10. Arvioi yhteistyötä poliisin kanssa

Jos sinulla ei ole kokemusta poliisin kanssa käydystä yhteistyöstä, voit jättää kysymyksen väliin. 1= Olen täysin eri mieltä, 5= Olen täysin samaa mieltä.

	1	2	3	4	5
Poliisin kanssa on helppo jutella	☐	☐	☐	☐	☐
Voin olla yhteydessä poliisiin hyvin pienellä kynnyksellä	☐	☐	☐	☐	☐
Poliisin tavoittaa helposti	☐	☐	☐	☐	☐
Saan poliisilta tarvittavat tiedot ja toimintaohjeet	☐	☐	☐	☐	☐
Poliisi on luotettava yhteistyökumppani	☐	☐	☐	☐	☐

11. Missä vaiheessa olisi mielestäsi hyvä aloittaa yhteistyö poliisin kanssa?